

LIETUVOS RESPUBLIKOS SEIMAS

**LIETUVOS REGIONŲ
VALDYMO MODELIS:
KOKS JIS YRA
ŠIANDIEN
IR KOKS TURĖTŲ BŪTI
ATEITYJE**

TARPTAUTINĖS KONFERENCIJOS
MEDŽIAGA

Leidiny s parengtas pagal tarptautin s konferencijos „Lietuvos regionu valdymo modelis: koks jis yra šiandien ir koks tur etu bti ateityje“, vyk usios Lietuvos Respublikos Seime 2007 m. balandžio 2 d., stenogramos medžiaga.

Konferencijos tikslas – viešai aptarti galimus sprendimus d el Lietuvos regionu valdymo tobulinimo.

Regionu valdymo tobulinimo patirtį konferencijoje pristat e Latvijos Respublikos Seimo, Danijos vidaus reikalų ir sveikatos ministerijos, Suomijos vidaus reikalų ministerijos atstovai. Pasiūlymus tobulinti Lietuvos regionu valdymą pateik e ir nuomonėmis d el jų keitėsi Seimo frakcijų nariai, Lietuvos valstybės ir savivaldybių institucijų atstovai bei mokslininkai. Iš viso tarptautinėje konferencijoje dalyvavo apie 150 asmenų.

Konferenciją organizavo Lietuvos Respublikos Seimo Valstybės valdymo ir savivaldybių komitetas, ją ved e Valstybės valdymo ir savivaldybių komiteto pirmininkas dr. Jonas Jagminas.

REDAKCI NĖ KOLEGIJA

Doc. dr. ALGIRDAS ASTRAUSKAS
BRONIUS KLEPONIS
JURGITA MARCINKUTĖ

TURINYS

KONFERENCIJOS ATIDARYMAS	5
Dr. JONAS JAGMINAS, Lietuvos Respublikos Seimo Valstybės valdymo ir savivaldybių komiteto pirmininkas	5
VIKTORAS MUNTIANAS, Lietuvos Respublikos Seimo Pirmininkas.....	6
SIGITAS ŠIUPŠINSKAS, Lietuvos Respublikos Prezidento patarėjas	7
VALDEMARAS SARAPINAS, Lietuvos Vyriausybės kancleris	9
Doc. dr. REGIMANTAS ČIUPAILA, vidaus reikalų viceministras	13
PRANEŠIMAI	16
Dr. JONAS JAGMINAS. Lietuvos administracinių teritorinių vienetų sistema ir poreikis ją tobulinti	16
MARIS KRASTINŠ. Regionai ir jų valdymas Latvijoje: sukaupta patirtis ir ateities perspektyvos	21
JANN LARSEN. Regionai ir jų valdymas Danijoje: sukaupta patirtis ir ateities perspektyvos	24

KAISA LEENA LINTILA. Regionai ir jų valdymas Suomijoje: sukaupta patirtis ir ateities perspektyvos.....	29
Doc. dr. KOSTAS ŽYMANČAS SVETIKAS. Pasiūlymai dėl Lietuvos valstybės teritorijos administracinių vienetų dydžio ir statuso.....	35
RASA NORKIENĖ. Pasiūlymai dėl naujo Lietuvos regionų (apskričių) valdymo modelio įgyvendinimo etapų.....	41
KALBOS.....	47
ALVYDAS ŠEDŽIUS, Apskričių vadovų sąjungos prezidentas	47
RIČARDAS MALINAUSKAS, Lietuvos savivaldybių asociacijos prezidentas.....	54
Prof. STASYS VAITEKŪNAS, Klaipėdos universiteto Socialinių mokslų fakulteto Socialinės geografijos katedros vadėjas	61
DISKUSIJA IR KONFERENCIJOS REZULTATŲ APIBENDRINIMAS.....	75

KONFERENCIJOS ATIDARYMAS

Dr. JONAS JAGMINAS,
*Lietuvos Respublikos Seimo
Valstybės valdymo ir savivaldybių komiteto
pirmininkas*

Gerbiamieji, labai nuoširdžiai sveikinu visus atvykusius į tarptautinę konferenciją „Lietuvos regionų valdymo modelis: koks jis yra šiandien ir koks turėtų būti ateityje“.

Labai ačiū, kad atsiliepėte į mūsų kvietimą kartu ieškoti atsakymų į sudėtingus, įvairiai interpretuojamus klausimus. Dėkoju Lietuvos Respublikos Seimo Pirmininkui, Lietuvos Respublikos Prezidento patarėjui, Vyriausybės kancleriui, vidaus reikalų viceministrui, Vyriausybės atstovams apskrityse, kitiems mūsų kolegoms, atvykusiems į šią konferenciją.

Sulaukėme svečių iš Latvijos, Danijos, Suomijos. Jie supažindins su savo sukaupta regionų valdymo patirtimi. Konferencijoje taip pat dalyvauja Seimo nariai, ministerijų, apskričių, kitų valstybės institucijų ir įstaigų vadovai bei atstovai. Džiaugiuosi, kad į konferenciją atvyko Lietuvos savivaldybių asociacijos prezidentas R. Malinauskas, Apskričių vadovų sąjungos prezidentas A. Šedžius, savivaldybių merai, savivaldybių administracijų atstovai ir kiti kviesti asmenys. Manau, mūsų diskusija bus įdomi. Tikrai labai nuoširdžiai sveikinu visus atvykusius ir linkiu mūsų konferencijai sėkmingo darbo.

VIKTORAS MUNTIANAS,

*Lietuvos Respublikos Seimo
Pirmininkas*

Gerbiamieji, ačiū už galimybę kalbėti jūsų konferencijoje. Didelis malonumas ir svarba yra dalyvauti joje, išklausti ir įvertinti jūsų mintis. Žinoma, mums labai svarbi kolegų iš kitų šalių nuomonė. Mums visada buvo ypač svarbi skandinavų nuomonė, nes ir valdymas mūsų yra labai panašus. Kiek žinau, kalbės ir Danijos atstovai, pateiks savo mintis ir matymą, kaip turėtų veikti vietos savivalda. Be jokios abejonės, įdomi patirtis latvių, kurie yra šalia mūsų ir kurių patirtis mums visada labai svarbi vertinant mūsų valdymo padėtį.

Reikia pripažinti, kad valdymo pertvarkymo procesai šiek tiek per ilgai užsitęsė. Viena didžiausių demokratijos vertybių – tai du valdymo principai: savivalda ir subsidiarumas. Šių principų nepaisymas, arba toms vertybėms tinkamos vietos nesuradimas mūsų šalies valdymo procese, gali lemti ir apskritai demokratinio valdymo kokybę. Aš manau, kad mes panašią padėtį ir matome. Visų pirma reikėtų kalbėti apie tai, kad vietos savivaldai turėtų pereiti visos funkcijos, susijusios tiesiogiai su žmonių būtimi, vietos savivaldos lygmeniu turėtų būti tenkinami bendruomenių poreikiai, susiję su žmonių būtimi.

Regioninis valdymas – tai antrasis lygmuo. Bet mano supratimu, jis taip pat turėtų būti paremtas savivalda. Jam turėtų būti deleguotos funkcijos, susijusios su regionų plėtra. Tai, kad šiandieną regionų plėtra nėra tokia, kokios norime, ir tai, kad yra priešingai – ne mažėja, o didėja regionų skirtumai, mano supratimu, yra rezultatas to, kad mes kitados neperžiūrėjome jų funkcijų ir tų funkcijų paskirstymo pagal atitinkamus savivaldos lygmenis. Todėl mūsų apskritys daugiausia dėmesio ir skiria kasdienybės reikmėms, susijusioms su žemėtvarka, teritorijų planavimu. O regioninė plėtra lieka be reikiamo dėmesio ir, be jokios abejonės, be atitinkamų rezultatų.

Mano giliu įsitikinimu, kad realizuotume regioninės plėtros idėjas, sumažintume regionų skirtumus, regionų atskirtį, reikia būtinai

stambinti regionus, kad jie galėtų vykdyti regionui aktualius projektus, aktualias programas. Šiandieną mes jau galime kalbėti apie tai visiškai realiai. Kai kurie projektai, ypač aplinkos apsaugos srityje, realizuojami regionų, t. y. apskričių, ir vykdomi kelių apskričių. Nuo šito vėlgi niekur nepabėgsi. Manau, jūsų konferencija yra organizuota tikrai laiku. Būtina priimti sprendimus, būtina pertvarkyti mūsų valstybės valdymą taip, kaip privalu tą daryti, perimant ir įvertinant mūsų kaimynų patirtį, taip pat ir mūsų ankstesnę patirtį, sukauptą per 17 metų. Sutinku su tuo, kad savivaldybių teisinės veiklos priežiūra turėtų irgi gerokai keistis, nes tai, kas yra šiandieną, vėlgi neatitinka kokybiško demokratinio valdymo reikalavimų. Pažeidimų išties labai daug. Tie pažeidimai susiję su įstatymų nesilaikymu ir, žinoma, labiausiai piktnaudžiauja žmonės. Tai, kas įvyko, pasuktinieji mūsų vietos savivaldos rinkimai ir žmonių pasyvumas per juos, patvirtino tai, kad didžiausia bėda yra piktnaudžiavimai, susiję su įstatymų pažeidimu. Todėl dar kartą grįžtu prie to, kad, mano supratimu, ši konferencija tikrai labai laiku, ir jeigu mums pavyks nustatyti tolesnius mūsų valstybės valdymo pertvarkymo principus, turbūt priimsim tuos sprendimus, kurių labiausiai laukia mūsų žmonės. Kuo geriausias kloties jums! (*Plojimai*)

SIGITAS ŠIUPŠINSKAS,

*Lietuvos Respublikos Prezidento
patarėjas*

Gerbiamasis komiteto pirmininke, gerbiamieji konferencijos dalyviai! Šios Seime organizuotos tarptautinės konferencijos tema ir joje keliami klausimai yra aktualūs ne tik šalies teritorinio valdymo reformos kontekste, bet ir tobulinant visą valstybės viešojo administravimo sistemą. Todėl sveikinu iniciatorius, organizavusius šį renginį, kurio metu yra numatyta aptarti esamą regioninio valdymo būklę Lietuvoje, išsakyti ketinimus ir siūlomas kryptis jį tobulinti,

taip pat išklaustyti lyginamosios kaimynų patirties. Viešosios politikos prasme yra labai svarbu, kad visos suinteresuotos pusės turėtų galimybes išdėstyti savo argumentuotas pozicijas, o svarbiausia, kad pavyktų atrasti bendrus principinius sutarimus dėl pertvarkų, kas ir sudaro pagrindą galimiems sprendimams.

Dar prieš dvejus metus Seime perskaitytame metiniame pranešime Respublikos Prezidentas Valdas Adamkus pabrėžė būtinybę demokratizuoti regionų valdymo sistemą Lietuvoje, priartinti sprendimus prie vietos žmonių, mažinti biurokratinius barjerus. Tai buvo nulemta siekio sukurti efektyvią vietos savivaldą kaip patikimą demokratijos pagrindą. Ryžtingas valstybės funkcijų supaprastinimas ir decentralizavimas, elektroninės valdžios paslaugų diegimas gali sustiprinti vietos savivaldą, pagerinti teikiamų paslaugų kokybę, sudaryti sąlygas pritraukti į regionus daugiau investicijų. Tačiau tai ypač priklauso ir nuo vietos vadovų bei lyderių toliaregiškumo, gebėjimų skirtingas vietos iniciatyvas ir išteklius sujungti bendriems tikslams siekti.

Esame išplėtos Europos Sąjungos, taip pat Europos Tarybos nariai, todėl vykdant teritorinio valdymo reformas yra svarbu tinkamai pritaikyti tiek Europos Bendrijų steigimo sutartyje, tiek Europos vietos savivaldos chartijoje apibrėžtą subsidiarumo principą, taip pat laikytis kitų viršnacionaliniu lygmeniu sutartų regioninio valdymo principų. Šie principai nusako, kad pati valstybė sprendžia, ar turėti regioninę valdžią, ar ne. Ir jeigu regioninė valdžia yra, ji turi būti demokratinio valdymo dalis.

Reikėtų tinkamai įvertinti ir daugiau kaip dešimtmetį vykstančios šalies teritorijos administracinių vienetų reformos pamokas – ir teigiamas, ir neigiamas pasekmes Lietuvos viešojo administravimo sistemai, be kita ko, dekoncentruotai vykdytų valstybinės priežiūros funkcijų, pavyzdžiui, valstybinės teritorijų planavimo ir statybų priežiūros kontrolės efektyvumą.

Panašu, kad atsiradusi regioninio bendradarbiavimo dimensija, plėtojamos galimybės viešąsias paslaugas teikti elektroniniu būdu, taip pat tai, kad, deja, dar nepavyko apskritims suteikti efektyvaus dekoncentruoto valdymo turinio, natūraliai keičia aukštesniųjų admi-

nistracinių vienetų sampratą. Vietoj apskričių galėtų būti svarstoma galimybė sudaryti stiprias regioninės plėtros tarybas, kurios veiktų regiono savivaldybių partnerystės principu. Įvertinus švietimo ir socialinių paslaugų teikimo apimtis ir specifiką, taip pat žemės tvarkymo funkcijas, jas iš apskričių tikslinga perduoti savivaldybėms, kurios sąlyginai yra didelės ir pajėgios efektyviai veikti, o svarbiausia – tiesiogiai atskaitingos bendruomenėms.

Valstybės valdymo sistemos tobulinimas yra sudėtingas ir nevienadienis procesas, reikalaujantis nuoseklaus ir principingo atsakingų institucijų darbo. Kad deklaruoti siekiai būtų įgyvendinti, reikia turėti aiškia viziją, atliktą analizę bei pagrindimus, tačiau ne mažiau aktualus yra ir keliamų iniciatyvų aptarimas su įvairių sričių valstybės valdymo institucijų, savivaldybių atstovais. Yra svarbu skatinti ir jausti gyventojų iniciatyvas, įsiklausyti į jų vertinimus. Čia yra būtinas atviras piliečių ir visų lygių politikų dialogas.

Taigi, dar kartą sveikindamas šią tarptautinę konferenciją, norėčiau visiems jos dalyviams Respublikos Prezidento vardu palinkėti sėkmės bei konstruktyvaus darbo. Ačiū. (*Plojimai*)

VALDEMARAS SARAPINAS,

*Lietuvos Respublikos Vyriausybės
kancleris*

Gerbiamasis Seimo komiteto pirmininke, gerbiamieji Apskričių vadovų sąjungos ir Savivaldybių asociacijos vadovai, gerbiamieji Seimo nariai, apskričių vadovai, Vyriausybės atstovai, merai, konferencijos svečiai iš užsienio, ponios ir ponai!

Prieš 12 metų Lietuvoje buvo įvykdyta viešojo administravimo reforma ir įsteigti valstybės teritorijos aukštesnieji administraciniai vienetai, t. y. apskritys. Taip siekta skatinti ūkio pertvarką, jo modernizavimą regionuose, spartinti subalansuotą tam tikrų regionų plėtrą, mažinti nedarbą. Šiuo žingsniu taip pat siekta plėtoti kaimiš-

kuosius regionus, pertvarkant ir restruktūrizuojant jų ūkį, reformuojant pačią žemės ūkio gamybą, perdirbamąją pramonę, rinkodaros struktūras, skatinti naujų verslų bei paslaugų kūrimąsi kaime. Nuo to laiko ne kartą buvo diskutuota ir bandyta pertvarkyti viešojo administravimo sistemą, centrinių subjektų funkcijos buvo perduodamos apskritims, deleguojamos savivaldybėms, buvo tikslinamas pats regioninės politikos formulavimas.

Nuo 2001 metų apskričių viršininkai bei administracijos įtrauktos į valstybės regioninės plėtros politikos įgyvendinimą. Apskričių viršininkų administracijos dalyvauja panaudojant paramą iš Europos Sąjungos struktūrinių fondų. Tam parengtas ir įgyvendinamas ne vienas teisės aktas. Pakanka paminėti Regioninės plėtros įstatymą, kai kurių centrinio valdymo institucijų vykdomo funkcijų decentralizavimo ir dekoncentravimo koncepciją, jos įgyvendinimo etapus, pirmojo ir antrojo etapo priemones. Keturioliktosios Vyriausybės programoje tam skiriamas didelis dėmesys. Numatyta toliau reformuoti apskričių administracijas, palikti joms regioninių projektų rengimo, jų vykdymo bei koordinavimo funkcijas. Savo ruožtu savivaldybėms perduodama atsakomybė, funkcijos bei išteklių, susiję su gyventojų poreikiais žemės ūkio, žemėtvarkos, socialinės bei sveikatos apsaugos, švietimo, kultūros, viešosios tvarkos ir kai kuriose kitose srityse.

Kaip sekasi mūsų savivaldybėms tvarkytis su šiomis funkcijomis? Išnaudodamas šią unikalią galimybę, norėčiau ypač akcentuoti valstybės valdžios bei savivaldos institucijų bendradarbiavimo svarbą savivaldybėms vykdant joms priskirtas funkcijas. Sutikite, bent aš taip manau, valstybei yra būtina turėti teisinius instrumentus bei svertus, kuriais būtų galima daryti įtaką, daryti teigiamą įtaką, savivaldybėms mūsų bendrų valstybės interesų labui. Kaip pavyzdį galėčiau paminėti kad ir tą patį viešųjų paslaugų gyventojams teikimą savivaldybėse. Akivaizdu, kad vieno langelio principas, kurį deklaruoja Vyriausybė ir laiko vienu iš savo prioritetų, tikrai neveiks ir liks tik gražus Vyriausybės siekis, teliks lozungas, jeigu šis principas nebus visų pirma įgyvendinamas savivaldybėse. Taigi tik bendri, gerai koordinuoti veiksmai gali užtikrinti sėkmingą rezultatą. Todėl aš daryčiau išvadą,

jog funkcijų dekoncentravimas ir decentralizavimas bus efektyvus tik gerai apgalvojus ir sistemiškai įvertinus Vyriausybei tam tikrus teisinius svertus sprendžiant valstybinės reikšmės klausimus. Žinoma, jokių būdu nepažeidžiant savivaldybių savarankiškumo.

Šiuo metu, 2007 metais, kalbėdami apie regionų valdymo modelį, galime mokytis ne tik iš kitų šalių praktikos, kas, beje, irgi labai svarbu (šiandien kaip tik turėsime unikalią galimybę išgirsti kitų valstybių patirtį), bet jau turime sukaupę savo patirties ir galime blaiviai vertinti savo regionų valdymo patirtį. Svarbiausia, manyčiau, šioje diskusijoje niekada neužmiršti, dėl ko visa tai daroma, koks gi tas regiono vaidmuo dabartinėje socialinėje ir ekonominėje aplinkoje. Nuo to, sutikite, labai priklauso mūsų sprendimas, kaip turi atrodyti regionas ir, žinoma, kaip jis turi būti valdomas.

Pirmasis svarbus diskusijos apie naują regionų modelį aspektas, manyčiau, ir dabar diskutuojant galėtų būti ekonomikos plėtra, nes perspektyviausi regionai iš tiesų paprastai išsiskiria ir savo infrastruktūros išvystymu, ir aukštu paslaugų lygiu, ir išplėtotu turizmu. Šiandien tai tiesiogiai susiję su žinių ekonomika, aukštosiomis technologijomis, inovacijomis, glaudžiu mokslo ir verslo bendradarbiavimu, kryptimis, kurioms ypatingą dėmesį bei prioritetą teikia ši Vyriausybė. Šiuo požiūriu, sakyčiau, lyg ir atrodytų pranašesnis stambių regionų modelis.

Bet kitas diskusijos aspektas galbūt galėtų būti ir toks. Beieškant geriausio mūsų valstybės administracinių teritorinių vienetų modelio tiek nacionalinei regioninės plėtros politikai įgyvendinti, tiek Europos Sąjungos struktūrinei paramai administruoti, sutikite, dažnai kažkur lyg ir pasislepia tokie svarbūs dalykai kaip žmogus, pilietis, bendruomenės narys. O pagrindinis regioninės plėtros tikslas ir yra kaip tik mūsų piliečių gerovė, jų įtraukimas į aktyvesnę veiklą. Tad iš tiesų galbūt irgi yra gera proga padiskutuoti, ar šiuo požiūriu stambių regionų modelis nepadarytų meškos paslaugos eiliniam žmogui.

Taigi, gerbiamieji, nuo jūsų diskusijų bei tų diskusijų rezultato, aišku, priklausys, kokį regiono modelį visi kartu pasirinksime, kaip efektyviai jis padės spręsti Vyriausybės programoje įvardytas proble-

mas, o jų gana daug. Turiu galvoje ir socialinę atskirtį, ir netolygų sveikatos apsaugos paslaugų prieinamumą, sakyčiau, negeras demografines tendencijas, per lėtą šalies mokslo ir technologijų pažangą, vis dar nepakankamas investicijas į inovacijas, mokslinius tyrimus, žinioms imlią ekonomiką ir kol kas palyginti ganėtinai žemą Lietuvos pramonės konkurencinį pranašumą pasaulio rinkose. Didelės įtakos, be abejo, regionų modelio pasirinkimui turės ir pastaraisiais metais apskritai mūsų valstybėje įvykę pokyčiai, nulėmę visos viešojo administravimo sistemos ir joje vykstančių procesų keitimosi, tobulėjimo būtinumą. Svarbiausi iš jų, žinoma, mūsų valstybės įstojimas į Europos Sąjungą, NATO, dėl ko kitą turinį ir formas įgavo politiniai, ekonominiai ir socialiniai santykiai, iš dalies pasikeitė pati vertybių sistema visuomenėje, padidėjo reikalavimai valstybės valdžios ir valdymo institucijoms bei patiems valstybės tarnautojams. Todėl viešojo administravimo sistemos tobulinimas aktualus visiems: ir valstybės politikams, ir valstybės tarnautojams, ir svarbiausia – visuomenei.

Todėl ir Vyriausybė, atsižvelgdama į nuolatinį piliečių nepasitenkinimą valstybės institucijose įsikerojusiu biurokratizmu, atnaujinu vadinamosios Saulėlydžio komisijos veiklą. Šios komisijos veiklos tikslas ir yra padėti Vyriausybei tobulinti ir optimizuoti valstybės valdymo sistemą. Beje, jos tikrasis pavadinimas ir yra Valstybės valdymo tobulinimo komisija. Įgyvendinama ši tikslą, komisija sieks paprastinti administracines procedūras, mažinti biurokratizmą, efektyviau panaudoti valstybės valdymui skiriamus žmogiškuosius ir finansinius išteklius. Manau, visi sutiksite, jog kaip tik žmogus turi tapti pagrindine viešojo administravimo institucijų vertybe, dėl ko visa institucijų veikla ir turi būti orientuota į viešųjų paslaugų kokybės gerinimą, jų gavimo palengvinimą, turi būti atsisakoma nereikalingų biurokratinių kliūčių, nereikalingų derinimų, trumpinamas paslaugos gavimo laikas ir kita. Tikiuosi, kad šios komisijos kryptinga veikla prisidės prie valstybės valdymo sistemos, taip pat ir prie regioninio valdymo tobulinimo.

Linkiu visiems konferencijos dalyviams darbingos nuotaikos, sėkmingo darbo! Ačiū už dėmesį. *(Plojimai)*

Doc. dr. REGIMANTAS ČIUPAILA,

vidaus reikalų viceministras

Gerbiamasis pirmininke, gerbiamieji Seimo nariai, gerbiamieji savivaldybių ir apskričių vadovai, kolegos, ponios ir ponai! Iš tiesų labai tiksliai pasirinktas laikas. Ką tik baigėsi rinkimai. Ši situacija turi dvi žinias. Pirma – gera. Politinė sistema Lietuvoje nusistovėjo, žmonės pasirinko, beveik viskas gerai. Kokių nors pasigyrimų arba, kaip kartais būna, nusivylimų nei žurnalistai, nei visuomenė tarsi nepastebėjo, išskyrus tą vieną silpną vietą, tai yra į rinkimus atėjusių ir savo pilietinę teisę pareiškusių piliečių skaičius. Europoje, kuri čia buvo jau ne kartą minėta, šitas dalykas yra vadinamas demokratijos deficitu, paprasčiau sakant, kad gatve einantis, darbą dirbantis, šeimos gyvenimą gyvenantis, ekonomisto požiūriu pridėtinę vertę ir bendrąjį vidaus produktų kuriantis asmuo savęs nesiejia su valstybės sutvarkymo, susitvarkymo ir bendro reikalo – respublika dalykais. Čia ir prieiname prie tokio įdomaus momento, kurį man, kaip asmeniui, gal jau beveik visus 17 metų besidominčiam savivalda arba būnant visai šalia savivaldos, visada sunku paaiškinti mūsų svečiams (jį šiandien yra salėje ir jų patirtį mes tikrai norėtume išklausti, o gal, Dievas duos, ką nors panaudosime), kaip Lietuvoje yra, kad turime dvi valdžias ir tris administracinius lygius. Reikia keletą kartų ir dar su papildymais priminti pavyzdžius, kad kažkas panašaus egzistuoja Bulgarijoje, gal net Estijoje ir t. t. Iš čia ir pagrindinis klausimas, esminis klausimas – kuriuo keliu eiti? Ar sieti regionų raidą vien tik su regionų plėtra, ar vis dėlto galvoti, kad žmonės, piliečiai, pirmiausia, aišku, piliečiai, po to gyventojai, visi mes, čia gyvenantys, turim teisę į įvairią demokratijos raišką ir į kelių lygmenų savivaldą.

Konstitucijos tėvai, kaip įprasta sakyti, paskutinę naktį, prieš ją pateikdami Seimui 1992 m. pabaigoje, sugebėjo įrašyti vieną eilutę į 123 straipsnį ir todėl, įgyvendindami tą Konstituciją, 1993–1995 m.ėjome prie tokio apskrities fenomeno Lietuvoje, koks jis yra. Ir ką gi šiandien pasakyti? Yra du būdai. Vienas pabandyti atsisakyti to 12–13 metų kelio ir pradėti tarsi iš naujo. Antras, protingesnis,

sakyčiau, suvalkiečio tipo ūkininko kelias – pabandyti šitą modelį tobulinti ir privesti prie tokio lygmens, kuris atitiktų ir CLRAE, Europos vietos ir regionų valdžių kongreso, nuolatinės pastabas Lietuvai šituo aspektu, kuris atitiktų Regionų komiteto išvadas ir kuris galų gale padėtų suprasti žmogui, koks dalykas toji apskritis yra. Išrinkti tarybą žmonės jau įprato. Paskirti vadą koku nors būdu – ar renkami, ar kaip nors kitaip, irgi būtų įmanoma. Tada rastųsi dar vienas įdomus dalykas – pinigai, be jų šiandien, kaip žinome, beveik niekas kalbėti nepradeda. Suvokti regiono, kad ir kaip jį vadinsi, biudžetą būtų irgi santykinai paprasta, nes savivaldybių biudžetus mes ganėtinai neblogai suvokiame.

Kalbant apie Konstituciją ir proceso konstitucingumą visi, ir aš tarp jų, pabaksnoja į 123 straipsnį, lyg ir pamiršdami, kas sakoma skirsnio pradžioje, t. y. 119 straipsnio pirmame sakinyje, kad visa savivaldos galia ir teisė yra suteikta teritorijos administraciniam vienetams. O jų, kaip žinome, Lietuvoje yra du tipai. Čia net Konstitucijos keisti beveik nereikėtų, jeigu kas nors apsispręstų ta linkme keliauti. Bet tai čia yra kalbos apie vizijas. Vidaus reikalų ministerija dėlioja šitas vizijas jai pavestos kompetencijos srityje. Aš supažindinu tik su vienu tolesnių projektų, iki to yra labai daug rimtų procesinių žingsnių. Mes manome, kad reikia eiti minėta kryptimi, bet turint omeny aiškų tikrąjį tikslą. Kam gi būtų tas antras lygmuo, jeigu turime aną? Būtų nelogiška. Vadinas, iš to išplaukia uždaviniai ir funkcijos.

Kokios gi funkcijos ir uždaviniai turėtų sutilpti į regioninio masto, taip sakant, didelio masto, problemą? Vienas iš atsakymų gali būti, kad net valdymo požiūriu vienas didelis, turėdamas daug smulkių, yra prasmingas. Vienas didelis, turėdamas du smulkius, visai neprasmingas. Vadinas, savivaldos teritorinė reforma yra sudėtinė šito proceso dalis ir Vidaus reikalų ministerija, nuosekliai įgyvendindama įstatymą, ją vykdo. Taigi, atsižvelgiant į visa tai, atsižvelgiant į veiksmus nuo 2002 metų, į dekoncentravimo ir decentralizavimo koncepciją, žingsnis po žingsnio funkcijos yra perduodamos iš centrinio aparato į apskritį ir iš apskrities į savivaldą. Patys tai žinote. Taip pat žinote, kad toje koncepcijoje yra žodžiai „atiduok“, „grąžink“ arba „perduok steigėjo teises“, kad ir vaikų globos namų, o

tada greitai suskaičiuokime per Lietuvos apskritis, kaip tai yra padaryta. Teisės aktas yra, veiksmai turi būti, jie irgi yra, tik mastai šitų dviejų dalykų nesutampa. Aš manau, kad valdymo modelis yra svarbus, šalia to, jog, turint reikšmingus regioninius centrus, iš tikrųjų kitaip klostosi ta tolygioji, tvarioji regionų plėtra. Tada pradėsime visai kitaip žiūrėti į skirtingo masto Europos Sąjungos projektų įgyvendinimą, mažas – mažam, didelis – dideliui, visai kitaip suvoksime, ko gero, ir darbo jėgos mobilumo klausimus, ypač žinodami demografinės tendencijas. Tik nemanykite, kad sakysiu, jog visi išvažiuoja. Atvirkščiai, pradeda grįžti. Todėl visi šitie dalykai iš tikrųjų yra kompleksiški ir aš manau, kad konferencija yra surengta itin laiku. Ne viena Europos valstybė, ne viena visuomenė yra priėjusi prie šito slenkščio, galbūt skirtingomis sąlygomis, skirtingu laiku, bet problema turi būti apmąstyta.

Vidaus reikalų ministerija deda ir dės visas pastangas įgyvendinti įstatymų nustatytus dalykus atsižvelgdama į visuomenės žodžius, į jūsų, kaip pačių didžiausių specialistų, dirbančių kasdieną ir su visais, nuomonę, taip pat, žinoma, į akademinės visuomenės išvadas. Įvertinę ir šios konferencijos rezultatus, manau, mes prieisime prie teisingos minties, kokie žingsniai, kuriuo metu turi būti padaryti ir kaip ryžtingai. Konferencijai linkiu gero darbo ir manau, kad bus daug naudos. Labai ačiū. (*Plojimai*)

PRANEŠIMAI

LIETUVOS VALSTYBĖS ADMINISTRACINIŲ TERITORINIŲ VIENETŲ SISTEMA IR POREIKIS JĄ TOBULINTI

Dr. JONAS JAGMINAS,

*Lietuvos Respublikos Seimo
Valstybės valdymo ir savivaldybių komiteto
pirmininkas*

Gerbiamieji, šią tarptautinę konferenciją inicijavo, kaip jau buvo pasakyta, Seimo Valstybės valdymo ir savivaldybių komitetas. Komitetas pastaruoju metu intensyviai dirba turėdamas tikslą vadovaujantis subsidiarumo principu racionaliai paskirstyti funkcijas ir išteklius viešojo administravimo subjektams. Pakvietėme jus, gerbiamieji, iš tikrųjų konstruktyviai aptarti regionų valdymo problemas ir norime išgirsti siūlymus, kaip šį valdymą tobulinti.

Mano vadovaujama tarpinstitucinė darbo grupė atliko išsamią esamos situacijos analizę. Identifikavome pagrindinius regionų valdymo trūkumus, pamatėme, kad nedelsiant reikia įvertinti skaudžias Lietuvos pamokas ir ištaisyti padarytas klaidas. Jų yra ištis nemažai. Atėjo laikas padaryti esminius pokyčius šalies teritorinėje administracinėje sandaroje, kad būtų efektyviai įgyvendinama regioninės politikos plėtra.

Dabartinis Lietuvos regionas nevisiškai atlieka regioninės plėtros institucijos funkcijas, nes jis yra sutapatintas su apskrities viršininke administracija ir nėra savivaldus. Be to, regionai suformuoti neatsižvelgiant nei į Europos Sąjungos NUTS II statistinių vienetų minimalų dydį (apie 800 tūkst. gyventojų), tinkamą Europos Sąjungos regioninei politikai pagal pirmą tikslą – vykdyti ir administruoti, nei į kitas aplinkybes.

Egzistuojantį regionų valdymo modelį buvo numatyta keisti įgyvendinant 2003 m. birželį Vyriausybės nutarimu patvirtintos Kai kurių centrinių valdymo institucijų funkcijų dekoncentracijos ir decentralizacijos koncepcijos antrąjį etapą. Tačiau praėjusių metų kovą Vyriausybė pakeitė koncepciją ir eliminavo regionų pertvarkymo demokratizavimo kryptį. Tai jau, mandagiai pasakysiu, ne pirmas atvejis, kai daromas žingsnis atgal. Manau, atėjo metas visoms parlamentinėms partijoms, atsižvelgiant į naujus laikmečio iššūkius, sutarti dėl valstybės teritorijos administracinių vienetų valdymo tobulinimo, juolab kad šis klausimas nuolat eskaluojamas ir ypač pasireiškia prieš eilinius rinkimus į Seimą ar savivaldybių tarybas, kaip neseniai ir buvo.

Kita problema ta, kad šiuo metu pagal Apskritis valdymo įstatymą sudaromos regionų plėtros tarybos nėra pakankamai veiksmingos. Turime susitarti, kaip didinti jų vaidmenį, įgaliojimus, administracinius gebėjimus ir savarankiškumą finansų srityje, tuo labiau kad siūloma nuo šių metų regionų plėtros taryboms perduoti dalį Europos Sąjungos struktūrinės paramos administravimo funkcijų, tai yra pirminę paraiškų atranką ir investicijų paketo sudarymą.

Be dešimties aukštesniųjų administracinių vienetų – apskričių ir 60 savivaldybių Lietuvoje taip pat yra įvairių kitų administravimo zonų. Dėl jų taip pat kyla rimtų problemų. Šiose administravimo zonose veiklą vykdo teritoriniai valstybinio administravimo subjektai, tiesiogiai pavaldūs ministerijoms, įstaigoms prie ministerijų ar Vyriausybės įstaigoms. Tai nenuoseklus valstybinio valdymo dekoncentravimo pasekmė ir nesisteminių pastangų priartinti viešųjų paslaugų teikimą prie gyventojų rezultatas. Dabar susiklostė tokia padėtis, kad administravimo zonos yra arba didesnės, arba mažesnės už apskritis. Didesnėse už apskritis administravimo zonose vei-

klą vykdo, pavyzdžiui, 8 regionų Aplinkos apsaugos departamentai, 7 valstybinės sienos apsaugos tarnybos rinktinės, 5 Muitinės departamento teritorinės muitinės, 5 teritorinės ligonių kasos ir kiti subjektai. Mažesnėse už apskritis administravimo zonose veikia 50 „Sodros“ skyrių, 46 teritorinės darbo biržos, 79 žemesnieji policijos komisariatai ir dar daugybė įvairių kitų subjektų.

Pažymėtina, kad valstybės teritorijos administracinių vienetų lygį ir jų valdymą reglamentuoja Konstitucija, Apskritis valdymo įstatymas, Lietuvos Respublikos teritorijos administracinių vienetų ir jų ribų įstatymas bei kiti teisės aktai, tačiau administravimo zonų formavimasis yra paliktas savieigai, nes nėra nustatyta jokių kriterijų, kuriais remiantis šios zonos yra formuojamos, keičiamos arba naikinamos. Teisės aktuose skirtingai nustatomas kiekvienos teritorinius padalinius turinčios institucijos statusas, įgaliojimai, struktūra ir įsteigtas skirtingas skaičius įstaigų, jų filialų darbo vietų. Manau, kad tokia administracinių zonų įvairovė nėra priimtina Lietuvos gyventojams ir nėra racionali viešojo administravimo aspektu. Todėl turime suvokti, kad reikia siekti moksliniu pagrindu pagrįstai standartizuoti administravimo zonas, telkti jose įvairias teritorines įstaigas, kad gyventojams būtų aiškiau ir patogiau tvarkyti savo reikalus vietoje.

Esama pakankamai vidaus ir išorės veiksmų, lemiančių būtinumą tobulinti regioninį valdymą. Lietuvos Respublikos Prezidentas Jo Ekselencija Valdas Adamkus 2005 m. metiniame pranešime paragino Seimą ir Vyriausybę demokratizuoti regionų valdymo procesą, apsvarstyti galimybę vietoje apskričių sukurti stiprias regioninės plėtros tarybas, kurias sudarytų konkretaus regiono savivaldybės, o jų veikla galėtų būti grindžiama partnerystės principu.

Europos Sąjungos Regionų komiteto prezidentas Peteris Straubas 2005 metais lankydamasis Lietuvoje paragino kuo greičiau ryžtis regionų valdymo pertvarkai. Manychiau, kad tai labai rimti signalai. Palyginęs padėtį Lietuvoje su kitomis Europos Sąjungos valstybėmis, aukštas pareigūnas patarė Lietuvai mažinti regionų skaičių ir demokratizuoti jų valdymą. Lietuvai pertvarkyti valdymą apskrityse taip pat siūloma Europos Tarybos vietų ir regionų valdžių kongreso 87 rekomendacijoje (*Congress of Local and Regional Authorities of the*

Council of Europe). Taigi, kaip sakoma, receptų mums rašo daug kas ir todėl turime kuo greičiau apsispręsti patys – kaip ir koku būdu tai daryti yra mums patogiau.

Mano nuomone, regionų valdymo pertvarkymą reikėtų įgyvendinti dviem etapais: pirmas – iki 2012 metų, antras – nuo 2012 m. sausio 1 d. Įgyvendinant pirmąjį regionų valdymo pertvarkymo etapą būtų tikslinga:

1. Išplėsti Vyriausybės atstovo kompetenciją, perduoti jam įgaliojimus vykdyti dabar apskrities viršininko įgyvendinamas valstybinės priežiūros ir kitas inspekcinės funkcijas (žemės naudojimo, teritorijų planavimo, statinių projektavimo, statybos, bendrosios švietimo politikos valstybinę priežiūrą ir kitas).

2. Racionalizuoti ministerijoms, įstaigoms prie Vyriausybės ir ministerijoms tiesiogiai pavaldžių teritorinių padalinių tinklą ir steigti juos tik pagrįstai pasirinkto dydžio administravimo zonose (valstybės teritorijos administraciniuose vienetuose – apskrityse ir, pavyzdžiui, 4–5 administravimo zonose), taip pat perduoti teritoriniams padaliniams ministerijų vykdomos valstybės politikos įgyvendinimo dekoncentruotinas funkcijas.

3. Apskrityse veikiančias regionų plėtros tarybas pertvarkyti į apskričių tarybas, sudaromas delegavimo būdu iš tose apskrityse esančių vietos savivaldybių tarybų narių pagal įstatymu nustatytą kvotą ir atsižvelgiant į politinių partijų gautų mandatų vietos savivaldybių tarybose skaičių. Būtų gerai išgirsti ir daugiau racionalių pasiūlymų dėl šio klausimo, garbūs konferencijos dalyviai.

Įgyvendinant antrąjį regionų valdymo pertvarkymo etapą būtų tikslinga suformuoti Lietuvoje naujus stambesnius regionus, kuriuose būtų įgyvendinama naujoji regioninės plėtros politika. Šie regionai pasitarnautų planuojant ir administruojant Europos Sąjungos struktūrinių fondų paramą.

Regioninį valdymą Lietuvoje būtina tobulinti taip, kad regionų inovacijos būtų skirtos ne siauram nacionalinėje inovacijų sistemoje numatomam plėtoti aukštųjų technologijų sektoriui, bet visoms vidutinėms ir žemoms technologijoms, vadinamiesiems tradiciniams verslo sektoriams ir kitai veiklai.

Darbo grupė, įvertinusi minėtus veiksnius, siūlo jungti ekonomiškai silpnesnes apskritis, neturinčias tinkamo potencialo, prie stipresnių. Mano nuomone, Lietuvoje galėtų būti penki savivaldūs regionai, tai yra: Vilnius, Kaunas, Klaipėda, Šiauliai, Panevėžys. Jiems, be pagrindinių – regioninės plėtros strateginio planavimo ir programavimo, regioninių projektų rengimo, vykdymo ir koordinavimo, ekonominės plėtros skatinimo bei teritorijų planavimo funkcijų, taip pat galėtų būti perduotas regioninės reikšmės viešųjų paslaugų teikimas ir administravimas. Tad būtų decentralizuotas regionų valdymas. Tobulindami regionų valdymą, negalime pažeisti Konstitucijos nuostatos, kad aukštesniuose teritoriniuose administraciniuose vienetuose valdymą organizuoja Vyriausybė. Dabartinių apskričių viršinių institucijų skaičių, manau, galima būtų sumažinti iki penkių ir jos vykdytų tik priežiūros ir kontrolės funkcijas. Dabartinėse apskrityse išliktų tik Vyriausybės atstovai savivaldybių priežiūrai.

Neatidėliodami turėtume racionalizuoti valstybės valdymą ir priimti ryžtingus sprendimus dėl ministerijų, Vyriausybės įstaigų ir įstaigų prie ministerijų, įkurtų įvairių abejotinos struktūros ir abejotinas funkcijas įgyvendinančių teritorinių padalinių. Kiek dar galima neapgalvotai švaistyti valstybės lėšas ir nekreipti dėmesio į Lietuvos gyventojus? Aš sąmoningai nieko neužsimenu apie savivaldybių struktūras. Jų svarbos, manau, niekas taip gerai negalėtų pakomentuoti, kaip čia dalyvaujantis Savivaldybių asociacijos prezidentas Ričardas Malinauskas. Tikiu, jis tai ir padarys.

Valstybės valdymo schema aiški. Lietuvos Respublikos Seimas yra įstatymų leidžiamoji valdžia. Lietuvos Respublikos Vyriausybė įgyvendina vykdomąją valdžią. Vyriausybė įstatymų nustatyta tvarka turi organizuoti valdymą aukštesniuose administraciniuose vienetuose. Primenu, Vyriausybė turi organizuoti valdymą taip, kad nepažeistų Konstitucijoje nustatyto principo, jog valdžios įstaigos turi tarnauti žmonėms. Dabar *de facto* turime ypatingai išsišakojusią įvairių teritorinių padalinių chaotišką schemą. Pavyzdžiui, Aplinkos ministerijos kelios įstaigos kartu sudėjus turi daugiau nei šimtą teritorinių padalinių. Nuo šio „rekordo“ ne ką mažiau atsilieka Ūkio, Žemės ūkio ir kai kurios kitos ministerijos. Paprasti Lietuvos žmo-

nės, norėdami gauti administracines ir viešąsias paslaugas, nebežino, kur jiems kreiptis. Manychiau, kad atėjo metas standartizuoti šių įvairių įstaigų ir agentūrų teritorinių padalinių veiklos zonas. Vieni iš šių padalinių turėtų veikti tik stambesniuose regionų centruose, kiti – apskričių centruose, tretieji – tam tikrose savivaldybėse. Sakykim, toks padalinys galėtų veikti Klaipėdoje ir aptarnauti Klaipėdos miestą, Neringos savivaldybių gyventojus. Tokio standartizavimo išimtis galėtų būti daromos tik išskirtiniais atvejais, pavyzdžiui, dėl muitinių ar kitų tarnybų, kurios dėl savo specifikos gali būti tik tam tikru būdu išdėstomos teritorijoje. Tik standartizuodami administracines zonas užtikrinsime, kad eilinis Lietuvos gyventojas, vykdamas į vieną ar kitą miestą, tiksliai žinos, kokios paslaugos jam ten bus suteiktos.

Štai tokie, gerbiamieji, yra pagrindiniai samprotavimai ir siūlymai, kaip tobulinti valstybės regionų valdymą Lietuvoje. Mes esame atviri išklausti visus siūlymus bei nuomones dėl Lietuvos administracinių teritorinių vienetų sandaros pertvarkymo. Todėl prašau labai atvirai diskutuoti, išsakyti nuomones, dėkoju už dėmesį. Ačiū.
(*Plojimai*)

REGIONAI IR JŲ VALDYMAS LATVIJOJE: SUKAUPTA PATIRTIS IR ATEITIES PERSPEKTYVOS

MARIS KRASTINŠ,

*Latvijos Respublikos Seimo
Viešojo administravimo ir vietos savivaldos
komiteto pirmininkas*

Gerbiamasis pirmininke, ponios ir ponai, konferencijos dalyviai! Norėčiau padėkoti ponui J. Jagminui už galimybę būti čia, nes regioninės plėtros klausimai, regioninio valdymo klausimai iš tikrųjų

yra svarbūs mūsu šalyje, o geras valdymas yra būtina šalies sėkmingo vystymosi sąlyga. Šiandieną aš dalyvauju čia kartu su savo kolega Mariu Kučinskiu, kuris yra Viešojo administravimo ir vietos savivaldos komiteto narys. Mes rengėme šį pristatymą kartu. Aš pabandyčiau jums bendrais bruožais papasakoti apie tai, kokia yra administracinio teritorinio padalijimo Latvijoje padėtis.

Mūsų šalyje yra 553 įvairūs administraciniai vienetai, iš jų – 527 savivaldybės. Tai yra gana specifinė situacija ir mes nesame tuo patenkinti, nes manome, kad kai kurios mažos savivaldybės nesugeba tinkamai vykdyti joms priskirtų funkcijų. Yra 26 rajonai (*district*), tai yra regioninio lygio administraciniai vienetai. Taip pat regioniniam lygiui priskiriami respublikiniai miestai, susijungusios vietos savivaldybės ir 53 miesteliai. Susijungusių savivaldybių yra 35, tačiau tas skaičius mažėja. Apie tą procesą aš pakalbėsiu šiek tiek vėliau. Respublikinių miestų yra 7, įskaitant Rygą, mūsų sostinę. Respublikinių miestų statusas taip pat yra suteiktas Jelgavai, Jūrmalai, Liepojai, Rēzeknei ir Daugpiliui. Tai reiškia, kad šie miestai atsako ne už pirmojo lygio valdymą, tačiau už regioninį valdymą.

Jeigu pasižiūrėtume trumpai į istoriją, vietos savivaldos reformų koncepcijos įgyvendinimą, galiu pasakyti, kad tai nebuvo lengvas procesas. 1994 m. buvo įvykdyta teisinė reforma, kuri numatė pagrindines rajonų savivaldybių užduotis. Per šį laikotarpį, nuo 1994 m. iki 1998 m., buvo įvykdyta savivaldybių biudžeto reforma, priimtas Savivaldybių biudžeto įstatymas ir sukurta savivaldybių finansavimo suvienodinimo sistema. Mūsų administracinė teritorinė reforma, kuriai jau beveik 10 metų, nebuvo labai sėkminga įvykdyta, dauguma politikų nebuvo pasirengę priimti to modelio, neturėjo aiškios vizijos, kaip tai turėtų atrodyti, kiek tų savivaldybių apskritai turėtų būti ir panašiai.

Regionai. Mūsų dabartiniai regionai įsikūrė 1997 metais. Mes turėjome dvi alternatyvas. Viena alternatyva buvo, kad regionų valdžia būtų renkama, o kita – kad regioninių tarybų nariai būtų skiriami. Tuo metu buvo sudarytas kompromisas iki kitos reformos, tačiau per tuos 10 metų nebuvo įvykdyta jokia žymesnė reforma ir žmonės, dirbantys šiuose regionuose, kaip ir sėdi ant lagaminų, jeigu taip galima pasakyti, kadangi jie nežino, kas bus ateityje, kas jų

laukia. Šie regionai neturi labai daug funkcijų. Jie atsako už tokius dalykus kaip švietimo sistemos organizavimas, nacionalinės gynybos klausimus, organizuoja renginius, susijusius su nacionaline gynyba, taip pat už viešąjį transportą regionų lygiu ir panašiai.

2002 m. buvo įkurti vadinamieji žemėtvarkos regionai, planiniai žemėtvarkos regionai, atsakingi už regioninės plėtros planavimą. Juos sudaro valstybės viešojo administravimo atstovai ir savivaldybių atstovai. Pagrindinė idėja yra ta, kad jie kartu galėtų numatyti regioninės plėtros prioritetus. Rygos žemėtvarkos regionas apima ir mūsų sostinę Rygą, ir teritoriją aplink ją.

2005 m. Vyriausybė nusprendė atlikti tam tikrus regioninės politikos sistemos pakeitimus, tačiau, žinoma, iškilo nemažai problemų. Didžiausia problema buvo vienos bendros valstybės plėtros vizijos trūkumas, nesuderintos įvairių sektorių plėtros programos, tikslai ir planavimo regionų prioritetai. Taigi mes galime konstatuoti, kad trūko koordinavimo tarp atitinkamų valstybinio lygio, regioninio ir vietinio lygio institucijų ir panašiai.

Taigi kas atsitiko po 2005 metų? Buvo priimtos įstatymų pataisos ir reformą planuota baigti 2009 metais. Įstatyme buvo numatyta, kad regionų reforma turėtų būti baigta iki 2009 m., bet dabar matome, kad to padaryti iki to laiko nepavyks. Artimiausiu metu mes tikimės, kad bus priimtas nacionalinis plėtros planas 2007–2013 metams. 2006 m. buvo numatyta, kad galiausiai turėtų būti 167 savivaldybės ir 9 respublikiniai miestai, planavimo regionams būtų suteiktas teisinis statusas ir tai turėtų būti gana svarbus žingsnis. Taip pat 2006 m. buvo priimtas nacionalinis plėtros planas, dabar rengiamasi tolesniems žingsniams. Savivaldybių reforma yra įgyvendinama, dedamos pastangos sujungti mažas savivaldybes, išsidėsčiusias aplink miestus ir miestelius.

Prioritetai ministerijų ir regionų administracinių vienetų ne visada sutampa ir tai trukdo formuoti bendrą politiką. Šiuo metu Vyriausybės lygmeniu vyksta diskusijos dėl to, dėl specialaus įstatymo. Pagrindinis dalykas, kurį mes stengiamės padaryti, tai yra sujungti regionų ir vietos savivaldybių plėtros projektus, kad būtų galima parengti savivaldybių plėtros strategiją. Nacionaliniame plėtros plane numatyti prioritetai mums padeda sukurti bendrą vaizdą.

Taip pat ateityje mes stengsimės numatyti biudžetą, skiriamą administraciniams vienetams ne vieneriems, bet trejiems metams. Deja, tenka pasakyti, kad Regioninio planavimo ministerijos nuomonė yra tokia, kad mes turime kaip galima greičiau baigti šią regioninio planavimo reformą. Mums būtina peržiūrėti regioninio planavimo sistemą, turime išplėtoti reikiamas funkcijas ir suformuoti penkias, šešias renkamas regionų tarybas dabar egzistuojančių žemėtvarkos regionų pagrindu.

Žinoma, daug kas priklausys nuo vietinės valdžios reformos, savivaldybių reformos. Pagal Vyriausybės planą savivaldybių (jų yra 176) reformos procesas vyksta labai sparčiai. Vienas iš ambicingų tikslų, ministerijos keliamų šiandien, yra tas, kad vietos savivaldybių būtų apie vieną šimtą, kad, pavyzdžiui, vietos savivaldybės, kurios yra regione, susijungtų ir sudarytų vieną administracinį vienetą, kad viename regione būtų viena savivaldybė. Taigi tiek būtų apie dabartinę padėtį. Galbūt, mano kolega norėtų ką nors papildyti. Labai ačiū. (*Plojimai*)

REGIONAI IR JŲ VALDYMAS DANIJOJE: SUKAUPTA PATIRTIS IR ATEITIES PERSPEKTYVOS

JANN LARSEN,

*Danijos vidaus reikalų ir sveikatos ministerijos
patarėjas teisės klausimais*

Gerbiamieji kolegos, mielieji draugai, kai kuriuos jūsų pažįstu, kai kuriuos matau pirmą kartą, tačiau labai atidžiai klausiausi anksčiau kalbėtojų pranešimų, taigi pasistengsiu kalbėti atsivėlėdamas į problemas ir padėti Lietuvoje. Aš dirbu Vidaus reikalų ir sveikatos ministerijoje, todėl dalyvavau vykdant savivaldybių ir regionų reformą 8-ajame dešimtmetyje ir, manau, kad situacija Danijoje tuo

metu buvo gana panaši į Lietuvos. Reforma, kurią mes ką tik baigėme vykdyti Danijoje, yra platesnė administracinė reforma, ji apima įvairias valstybės institucijas (prie to dar grįšiu vėliau). Iki 1970 metų grafystėms (*counties*) Danijoje vadovavo tarybos, tarybos pirmininkas buvo ir grafystės vadovas. Vadinasi, tuo metu viešojo administravimo funkcijos ir vietos valdžios funkcijos buvo tarsi sujungtos. 1970 metais jos buvo atskirtos ir mes įkūrėme 14 valstybinių grafysčių ir 14 grafysčių, vykdančių vietos savivaldos funkcijas. Grafystėms vadovavo Grafysčių taryba, kurią rinko gyventojai, o pati taryba išsirinkdavo pirmininką, tai yra merą.

Geografinis pasikeitimas buvo toks, kad iki 1970 metų mes turėjome 25 grafystes, o nuo 1970 m. sausio 1 d. mes jau turime jų 14. Taigi 40 proc. mažiau. Grafysčių uždaviniai tuo metu buvo neapibrėžti. Užduotys grafystėms buvo suformuluotos 8-ajame dešimtmetyje, tačiau kai mes nustatėme grafysčių dydį 1970 metais, labai atidžiai svarstėme, kokios turėtų būti naujųjų grafysčių funkcijos ir užduotys. Tai buvo grynai danų patirtis. Formuodami savivaldybes ir grafystes, turėjome priimti sprendimus, už ką bus atsakingi šie administraciniai vienetai ateityje ir kokios bus jų funkcijos ateityje.

Danijos grafysčių užduotys nuo 1970 m. iki 2006 m. buvo ligoninių priežiūra, vadovavimas ligoninėms. Tai buvo vienas iš kriterijų įkurti tas 14 grafysčių, kad jos galėtų sugebėti prižiūrėti ligoninių sistemą. Tuo metu, tai yra daugiau kaip prieš 30 metų, kiekvienoje grafysčių buvo nuo 250 iki 300 tūkstančių gyventojų, o štai šiandieną, mūsų įsitikinimu, norint užtikrinti tinkamą ligoninių priežiūrą, kiekvienoje grafystėje reikia bent jau 500 tūkstančių gyventojų.

Iš kitų funkcijų galima paminėti automobilių kelių planavimą, socialines institucijas ir t. t. Kad jums būtų aiškiau, kokios yra pagrindinės Danijos grafysčių funkcijos, galiu pasakyti, kad apie 50 proc. jų išlaidų nuo 1970 m. iki 2006 m. buvo skirta sveikatos priežiūros sistemai. Kalbėdamas apie sveikatos priežiūrą, aš turiu omenyje ir ligoninių darbą, ir vietinius gydytojus, bendrosios praktikos gydytojus. Tad pusė visų lėšų buvo skiriama kaip tik šiai sričiai. Taigi reformos, kurią mes įgyvendinome, rezultatai buvo tokie: grafysčių skaičius buvo sumažintas nuo 14 iki 5 regionų.

Kokiais kriterijais buvo vadovaujama?

Tai regionų atsakomybės ribos artimoje ateityje ir visų pirma – sveikatos priežiūros veikla, ligoninės ir vietos gydytojų veikla. Taip pat regioninis planavimas ir viešojo transporto institucijų kūrimas. Taip pat, jeigu savivaldybės to nori, gali būti kuriamos tam tikros socialinės institucijos, tačiau viskas priklauso nuo savivaldybės intereso, ar jos nori šios veiklos, ar ne. Dar kartą noriu pasakyti, kokia yra Danijos regiono pagrindinė funkcija, – tai sveikatos priežiūra, tačiau dabar ji apima jau 80–90 procentų jų pagrindinės veiklos. Taigi naujųjų regionų pagrindinė funkcija yra būtent ši. Regione yra nuo pusės milijono iki vieno milijono gyventojų. Palyginsiu šiuos skaičius su europine situacija. Danija ir Lietuva yra mažos šalys, jų panašus gyventojų skaičius, dydis, geografinė padėtis. Taigi, lyginant su didelėmis Europos šalimis – Prancūzija, Ispanija ir kitomis, mes, galima sakyti, priklausome vienam regionui, tačiau, žinoma, galime turėti skirtingus administracinio padalijimo interesus. Pavyzdžiui, aš jau minėjau, kad Danijoje regionai visų pirma atsako už sveikatos priežiūrą.

Kitas labai svarbus dalykas. Regionai Danijoje neturi teisės nustatyti mokesčių. Danijoje yra du mokesčių lygiai. Savivaldybių lygis. Savivaldybės gali nustatyti mokesčius ir apie 60 proc. savivaldybių pajamų yra susiję su gyventojų mokamais mokesčiais. Taip pat yra mokesčiai, mokami valstybei, bet ne grafystėms ar regionams. Tai reiškia, kad mokam apie 30 proc. mūsų pajamų savivaldybėms. Anksčiau mes mokėdavome apie 20 proc. savivaldybėms ir 10 proc. grafystėms. Taigi tarifas neišaugo ir nesumažėjo. Danijos vyriausybė niekada nežadėjo gyventojams, kad naujoji struktūra bus pigesnė, kad mokesčiai sumažės, bet ji žadėjo, kad efektyvumas ir paslaugos, įvedus naują sistemą, pagerės, kai bus sukurti nauji regionai ir didesnės savivaldybės. Savivaldybių skaičius reformos metu sumažėjo nuo 271 iki 98, vidutiniškai naujos savivaldybės turi šiek tiek daugiau negu 55 tūkst. gyventojų, o iki reformos vidutiniškai buvo 17 tūkst. gyventojų.

Reforma Danijoje buvo vykdoma iš tikrųjų sparčiais tempais. Dabartinė Vyriausybė buvo suformuota 2001 metais, o 2002 m. spalį Vyriausybė sudarė komisiją, kurios užduotis buvo ne nuspręsti, tačiau numatyti, kaip galėtų būti paskirstytos funkcijos tarp valstybės, regionų ir savivaldybių, koks turėtų būti savivaldybių dydis, koks

turėtų būti regionų dydis. Ji taip pat turėjo pateikti komentarus, kokie yra skirtingų modelių pranašumai ir trūkumai, kad pasvėrus visus už ir prieš būtų galima priimti tinkamą sprendimą. Komisija pateikė ataskaitą 2004 m. sausio mėnesį (ši ataskaita buvo 1500 puslapių). Ją sudarė ekspertai, administratoriai ir nebuvo nė vieno politiko: iš 12 narių 4 buvo vietos ir regioninės valdžios atstovai, 4 – skirtingų ministerijų atstovai ir 4 ekspertai. Pirmininkas – iš vienos ministerijos, kiti ekspertai – iš universitetų. 2004 m. balandžio pabaigoje Vyriausybė, atsižvelgdama į komisijos ataskaitą, parengė dokumentų paketą. Toliau buvo viešas šių dokumentų svarstymas, kurio metu privatūs asmenys, organizacijos teikė komentarus, ir tai vyko iki 2004 m. gegužės–birželio mėnesių. Po to prasidėjo politikų derybos. 2004 m. birželio mėnesį buvo priimtas politinis susitarimas. Mūsų Vyriausybė negalėjo vykdyti reformos, neturėdama kitų parlamento partijų pritarimo. Todėl buvo parengtas politinio susitarimo dokumentas (maždaug 100 puslapių), jį pasirašė koalicijos partneriai ir tai buvo pagrindas tolesnei reformai vykdyti. 2005 m. viduryje buvo priimti reikiami įstatymai.

Komisija padarė išvadą, kad ne mažiau kaip 20 tūkst. žmonių turėtų gyventi vietos savivaldybės teritorijoje, norint užtikrinti pakankamą specialistų skaičių užduotims ir funkcijoms vykdyti. Tačiau jeigu politikai nuspręstų, kad tų funkcijų turėtų būti daugiau, ji pasiūlė, kad naujai suformuotose savivaldybių teritorijose turėtų būti ne mažiau kaip 30 tūkst. gyventojų. Dėl regionų komisija teigė, kad jų skaičius turi būti mažesnis, mažiau kaip 14, ir priežastis yra ta, kad visų pirma sveikatos priežiūros ir planavimo tikslams mažesnis regionų skaičius bus kur kas tinkamesnis. Žodžiu, regionų turėtų būti ne daugiau kaip 7–8 ir ne mažiau kaip 3, nes jeigu regionų bus per mažai, jie gali pradėti konkuruoti su Vyriausybe ir parlamentu. Žodžiu, ne mažiau trijų. Tikslus skaičius priklauso nuo administravimo formos ir užduočių turinio.

Koks buvo bendrasis vietos savivaldos reformos tikslas? Tai turėti efektyvesnį viešojo administravimo sektorių. Visuomenė keičiasi kaip ir visose kitose šalyse, gyventojai nuolat pageidauja daugiau ir efektyvesnių paslaugų. Buvo pageidaujama, kad nepasikeistų mokesčiai,

kad būtų užtikrinta geresnė sveikatos priežiūra. Danijoje anksčiau buvo didelės eilės patekti į ligoninę, pas gydytoją, todėl mums tikrai reikėjo tobulinti šią sistemą. Taip pat buvo labai svarbu, kad atsakomybės ribos (skirtingų lygių atsakomybė) būtų tiksliai apibrėžtos ir kad atsakomybė nebūtų dubliuojama. Jeigu gyventojai nemano, kad atsakomybė yra aiškiai paskirstyta, vadinasi, turėsime problemų centrinėje administracijoje. Taip pat buvo labai svarbu, kad paslaugos gyventojams būtų teikiamos su mažesniais biurokratiniais barjeriais. Ir dar viena sąlyga buvo ta, kad daugiau gyventojų būtų įtraukiama į šį procesą ir būtų užtikrinta daugiau demokratijos.

Taigi trys pagrindiniai reformos įgyvendinimo elementai buvo: geografinis elementas, naujas užduočių pasiskirstymas tarp vietos valdžios, regionų ir centrinės valdžios, finansai, finansavimas. Pridursiu tai, kad ką tik įgyvendinta reforma yra ne tik administracinė–teritorinė, bet ir administracinė struktūrinė reforma. Tai reiškia, kad Danijoje labai daug valstybinės veiklos buvo perduota kitam lygiui, sakykime, muitinės, policija, pirmos instancijos teismas, maisto kontrolės tarnyba, buvo netgi pakeista bažnytinių regionų struktūra. Taigi mūsų reforma iš tikrųjų buvo plati ir apėmė daug daugiau negu savivaldybės ir regionai. Taip pat tam tikra funkcijų dalis buvo perduota iš savivaldybių valstybei. Tad ši reforma, galima sakyti, buvo dvipusė, nes visos viešosios funkcijos buvo peržiūretos ir perskirstytos.

Trečias elementas – finansinė reforma, finansavimas ir išlyginimo reforma. 2005 metais, kai tai buvo nuspręsta, parlamente politikai galėjo priimti sprendimą, kokia bus ta finansavimo ir išlyginimo sistema. Sistema buvo pagrįsta funkcijų paskirstymu ir naujų savivaldybių bei regionų dydžiu.

Kitas dalykas, yra tas, kad Danijoje rengiami rinkimai į savivaldybių tarybas, regionų tarybas, tačiau, reikia pasakyti, kad dėl reformos buvo pratęstas kadencijos laikotarpis vieniems metams. Anksčiau tarybos buvo atsakingos už kasdienę veiklą, grafysčių ir savivaldybių kasdienes reikalus, taip buvo iki 2006 metų pabaigos. Tarybų, kurios buvo įsteigtos nuo 2006 m. sausio 1 dienos, užduotis buvo tik parengti naujų institucijų įkūrimą, tai yra surinkti darbuotojus, atlikti planavimo darbą, suplanuoti pirmųjų metų biudžetą šių naujų

institucijų, kurios pradės veiklą nuo 2007 m. sausio 1 dienos. Tai buvo data, kai reforma jau įsigaliojo. Norėčiau pasakyti, kad politikai nusprendė, jog savivaldybių gyventojų skaičius turi būti 30 tūkst., tačiau jeigu savivaldybė matys, kad ji negali rasti partnerio ar susijungti su kita savivaldybe, ji gali likti atskira savivaldybe su sąlyga, kad jos teritorijoje gyventų ne mažiau kaip 20 tūkst. gyventojų ir kad jie sukurtų partnerystės ryšius su kaimyninėmis savivaldybėmis, kad būtų įmanoma spręsti ir naujas, ir senas užduotis.

Parlamentas priėmė sprendimą įkurti Danijoje 5 regionus ir nuostatė, kur turi būti tų naujų regionų sostinė. Buvo nuspręsta, kad regiono administracinis centras bus ne didžiausias regiono miestas, o miestas, esantis arčiausiai to regiono geografinio centro.

Taigi tokia dabar yra Danijos regionų struktūra. Aš tikiuosi, kad padėjau jums susidaryti vaizdą, koks yra mūsų įvykdytos reformos rezultatas. Taip pat tikiuosi, kad jūs sėkmingai įvykdysite savo reformą, ir noriu palinkėti jums didelės sėkmės. Ačiū. (*Plojimai*)

REGIONAI IR JŲ VALDYMAS SUOMIJOJE: SUKAUPTA PATIRTIS IR ATEITIES PERSPEKTYVOS

KAISA LEENA LINTILA,

Suomijos vidaus reikalų ministerijos

Regioninės plėtros departamento direktorė

Gerbiamasis pirmininke, ponios ir ponai, man didžiulė garbė ir malonumas dalyvauti šioje konferencijoje ir pasidalyti Suomijos patirtimi apie tai, kokia yra mūsų regioninė administracija.

Suomija yra retai apgyvendinta šiaurės šalis, joje gyvena šiek tiek daugiau nei 5 mln. žmonių, o jos bendrasis plotas – labai didelis, todėl mūsų administracija, valdymas ir regioninė politika susiduria

su tam tikrais iššūkiais. Gyventojų skaičius šiaurėje ir pietuose labai skiriasi. Mūsų sostinės regionas pietuose yra labai mažas. Taigi parengti mūsų regionų struktūrą buvo didžiulis iššūkis, buvo labai sunku nuspręsti, koks būtų geriausias modelis. Mūsų sistema yra gana sudėtinga. Mes turime penkis administracinius lygmenis: pirmasis – valstybės lygmuo, antrasis – grafystės – *counties* (yra 5 grafystės), trečiasis – regionai (yra 20 regionų), ketvirtasis – subregionai (jų yra 77), penktasis lygmuo – municipalitetai (jų yra 416).

Šiuo metu Suomijoje yra sprendžiamas vienas labai svarbus politinis klausimas, kaip sumažinti savivaldybių skaičių, nes mažos savivaldybės negali teikti visų reikiamų paslaugų atitinkamose srityse. Šiek tiek skaičių apie šiuos lygmenis. Kaip jau sakiau, yra keturios grafystės žemyno dalyje ir penktoji – Alandų salų. Tai yra ypatingas atvejis, tai – salų archipelagas. Jis dėl istorinių priežasčių turi specialų statusą, turi savo įstatymus, vyriausybę ir parlamentą. Nemanau, kad jūs galite pasinaudoti šiuo modeliu Lietuvoje. Tai yra labai maža teritorija, tik 26 tūkst. gyventojų. Didžiausioje grafystėje gyvena 2,5 milijono žmonių, tai yra Suomijos pietuose.

Taip pat mes turime 19 regionų Suomijos žemyno dalyje. Įvairiuose regionuose gyventojų skaičius labai skiriasi. Mažiausias regionas apima 70 tūkst. gyventojų, o didžiausias – 1,3 mln. gyventojų.

Subregionai dažniausiai neturi oficialios administracinės struktūros. Kiekvieno subregiono specifiką lemia municipalitetų bendradarbiavimas. Municipalitetai sprendžia, kokias funkcijas vykdo subregionai. Kaip minėjau, turime labai daug subregionų, kai kuriuos jų sudaro tik 2 tūkst. gyventojų, didesnius – 1,3 mln.

Mūsų municipalitetų sistema yra gana sudėtinga. Helsinkio miestas yra didžiausias municipalitetas, kuriame gyvena 560 tūkst. žmonių. Mažiausią municipalitetą sudaro 131 gyventojas. 500–600 gyventojų viename municipalitete yra gana įprastas dalykas. Taigi mes turime ką nors daryti norėdami sumažinti municipalitetų skaičių.

Aš daugiau kalbėsiu apie regioninę lygmenį, kuris yra svarbesnis. Pradėsiu nuo grafysčių. Grafysčių sistema buvo įkurta prieš kelis šimtmečius, XIX amžiuje. XX amžiaus pabaigoje ši sistema buvo

pakeista ir grafysčių skaičius buvo sumažintas nuo 11 iki 4 Suomijos žemyno dalyje. Grafystės yra valstybės institucijoms atstovaujanti struktūra, t. y. antrasis valdymo lygmuo. Pagrindinis jų tikslas yra sustiprinti valstybinės politikos įgyvendinimą ir užtikrinti plėtros poreikius. Grafystės rūpinasi klausimais, susijusiais su sveikatos ir socialine apsauga, švietimu ir kultūra, policija, viešuoju saugumu, viešuoju transportu, vartotojų konkurencijos ir maisto inspekcija, veterinariniu gydymu ir gyvūnų apsauga, prižiūri savivaldybes ir rūpinasi valstybės funkcijomis, deleguotomis šiam lygmeniui. Prieš pakeičiant mūsų sistemą grafystės turėjo dvi užduotis: valstybės atsakomybė ir regionų politika, t. y. atstovauti regionų poreikiams. Tai buvo mišri sistema, todėl 1994 m. mes nusprendėme ją pakeisti. Vyko intensyvios politinės diskusijos, kad turėtume atskirti municipalitetų ir valstybės funkcijas. Municipalitetai Suomijoje yra labai stiprios organizacijos ir tai mums visada buvo svarbu užtikrinti.

Šiuo metu grafystės įgyvendina valstybės funkcijas. Jas valdo grafysčių valdytojas, kurį skiria Vyriausybė. Grafysčių valdytojų nerenka rinkėjai. Šiuo lygmeniu nėra jokių renkamų organų. Dabar grafystėje dirba maždaug 1000 darbuotojų, anksčiau darbuotojų skaičius buvo didesnis.

Regionų tarybos. Tai yra municipalitetų bendrai sudaromos valdžios institucijos, kurios apima trečiąjį valdymo lygmenį ir veikia pagal vietos savivaldos principus. Nuo 1994 metų regionų tarybos yra atsakingos už regioninę politiką ir regioninį planavimą. Tarybos neatsako už sveikatą, kaip Danijoje. Regionų tarybos yra regionų plėtros centrai. Taip pat čia gali būti vykdoma analizė, moksliniai tyrimai ir planavimas. Mes turime 19 regionų žemyno dalyje, o apskritai visoje Suomijoje – 20. Vienas regionas yra valstybės sostinės, o Suomijos rytuose yra dar vienas ypatingas atvejis, nes tai yra gana neturtinga sritis. Šiuo metu tas regionas vykdo bandomąjį projektą, pradėtą 2005 metais. Šio administracinio projekto tikslas – užtikrinti regiono mobilumą, kad jis pats galėtų plėtotis ir kad ministerijos deleguotų savo funkcijas tam regionui. Čia tiesiogiai renkama regiono taryba, kituose regionuose tarybos tiesiogiai ne renkamos. Šis regionas turi ypatingą finansavimo sistemą ir pats gali nuspręsti, kaip pa-

naudos teikiamus finansus. Taip pat jis turi tam tikras bendras užduotis, susijusias su švietimu, viduriniu išsilavinimu bei transportu. Taigi tai yra bandomasis projektas ir čia mes neturime didelės patirties. Projektas pradėtas vykdyti prieš dvejus metus, jo rezultatus įvertinsime ateityje ir nuspręsimė, ar jį tęsti, ar ne. Galbūt nuspręsimė, kad tokį modelį galėsime panaudoti ir kituose regionuose. Dabar regionų tarybos yra finansuojamos per municipalitetus ir jos turi tiek privalomas, tiek savanoriškas užduotis, kurias vykdo, jeigu į jas įeinantys municipalitetai, sutinka. Aš paaiškinau regionų tarybų modelį.

Kaip minėjau, tiesiogiai nerenkame atstovų į institucijas regionų lygmeniu, tačiau turime Regiono tarybos asamblėją. Regiono tarybos asamblėja yra aukščiausioji sprendimus priimančioji regiono tarybos institucija. Municipalitetų tarybų nariai renka atstovus į šią asamblėją ketveriems metams, t. y. laikotarpiui tarp municipalitetų tarybų rinkimų. Regiono tarybos asamblėjos atstovų skaičius ir balsavimo teisės yra nustatytos Regiono tarybos statute. Šios asamblėjos sudėtis atspindi regiono politinių grupių sudėtį. Paprastai Regiono tarybos asamblėja susirenka du kartus per metus.

Regiono tarybos vykdomoji ir administracinė institucija yra Regiono tarybos valdyba. Ją renka Regiono tarybos asamblėja atsižvelgdama į vietinių municipalitetų rinkimų rezultatus, kad būtų proporcingai atstovaujama regiono politinėms partijoms. Ši valdyba susirenka bent kartą per mėnesį.

Regiono tarybos biuras padeda Regiono tarybos valdybai vykdyti administracines užduotis. Regiono tarybos biurui vadovauja regiono valdytojas. Visų regionų tarybose yra apie 600 darbuotojų. Su kai kuriais iš jų sudarytos trumpalaikės sutartys, o su kai kuriais – ilgalaikės, taip pat regionų tarybos įdarbina ir pagal projektus.

Regionų tarybų užduotis yra vykdyti strateginį regioninį planavimą, rengti regioninę plėtros programą ir ją įgyvendinti. Tai iš tikrųjų yra sritis, labai sukoncentruota į regioninę plėtrą. Visas šias strategijas rengia regiono taryba glaudžiai bendradarbiaudama su valstybės ir vietos administracija, verslo įmonėmis, nevyriausybinėmis organizacijomis, kitomis organizacijomis, esančiomis regione. Pagrindiniame regiono plėtros dokumente yra nurodomos ilgalaikės

regiono plėtros strategijos ir tikslai, taip pat kiti planai ir programos, susijusios su regiono plėtra, įskaitant ir Europos struktūrinių fondų programas, nes mūsų regionų struktūrinių fondų programos rengiamos regioniniu lygmeniu. Kaip tik taip ir yra įgyvendinamas subsidiarumo principas.

Viena iš priežasčių, kodėl mes reformavome šią sritį, tai yra narystė Europos Sąjungoje. Mes turėjome pakeisti sistemą iki tol, kol Suomija įstojo į Europos Sąjungą. Tai buvo padaryta todėl, kad Europos Sąjungoje kalbama apie regionus, ir Suomijoje mes turėjome užtikrinti didesnę regionų galią. Mūsų politikai nusprendė, kad regionų tarybos nebūtų tiesiogiai renkamos, bet turėtų pakankamai galios. Regionų tarybos sudaro programinius susitarimus su valstybe, verslo bendruomene ir nevyriausybinėmis organizacijomis dėl priemonių strategijoms įgyvendinti. Šiais susitarimais nustatomos regionų vystymo schemos ir apibrėžiami pasirašančiųjų šalių finansiniai įsipareigojimai.

Taip pat labai svarbu pasakyti, kad regionų tarybos yra atsakingos už regionų žemės panaudos planus. Taigi tarybos, būdamos atsakingos už fizinių žemės panaudos planavimą, gali nuspręsti, kokios struktūros ar kokiu tikslu žemė bus naudojama, kokie yra miesto poreikiai šioje srityje. Taip pat šiose planuose yra pateikiami nurodymai kitoms bendruomenėms ir kitam planavimui. Regioninėje strategijoje ir žemės panaudos plane regionų tarybos atsižvelgia į vyriausybės, valstybės organizacijų ir vietos valdžios interesus. Taigi mes turime tam tikrą partnerystės sistemą regioniniu lygmeniu, nes labai svarbu suderinti šiuos skirtingus interesus.

Be šių dalykų, regionų tarybos gali turėti ir savanoriškus uždavinius, jeigu jie apsisprendžia dėl jų. Pavyzdžiui, tarybos gali atlikti regiono rinkodarą, gerinti regiono viešąsias paslaugas ir kitas užduotis. Bet tai labai priklauso nuo į regiono tarybą įeinančių municipalitetų sprendimų. Regionai ir regionų tarybos yra svarbiausi elementai įgyvendinant Europos struktūrinės paramos programas. Mes rengiame regioninės plėtros programas per regionines tarybas, tarybos yra atsakingos už programų įgyvendinimą ir visi sprendimai dėl projektų yra atliekami ne ministerijos, bet regioniniu lygmeniu.

Kaip jau sakiau, mūsų sistema yra ganėtinai sudėtinga. Regionų tarybos nėra vienintelė valdžios institucija trečiame lygmenyje. Taip pat yra ir tam tikrų sektorių administracijų, pavyzdžiui, prie Žemės ūkio ministerijos, prie Darbo ministerijos, kurios turi tam tikrą regiono administraciją ar regiono administravimo skyrius, todėl reikia koordinuoti ir šių skyrių, valstybės įstaigų skyrių, sprendimus ir regiono tarybos sprendimus. Todėl kiekviename regione yra tam tikri komitetai, kuriuose dalyvauja regionų tarybos ir valstybės institucijų regioninių skyrių atstovai. Šie komitetai taip pat turi tam tikrus uždavinius, pavyzdžiui, skirti finansavimą pagrindiniams projektams, taip pat vertinti struktūrinių fondų programų rezultatus regioniniu lygmeniu.

Taigi kokia mūsų patirtis? Mes supratome, kad koordinavimas ir bendradarbiavimas yra didelis iššūkis tokioje šalyje kaip Suomija, kur yra dideli atstumai ir kur negalime sukurti vieno municipaliteto arba vieno regiono visai teritorijai. Todėl mums reikia tokio didelio įstaigų skaičiaus, todėl mes turime daugiasektorinę administracinę sistemą. Taigi mes turime bendradarbiauti ir su valstybinėmis institucijomis, ir su vietinės valdžios institucijomis.

Vietiniu lygmeniu mūsų užduotis yra sumažinti municipalitetų skaičių. Vyriausybė šiuo metu rengia naują įstatymą, pagal kurį bus peržiūretras ir pertvarkytas municipalitetų skaičius. Suomijoje prieš tris savaites vyko rinkimai, bet šią ir kitą savaitę partijos derasi dėl naujos vyriausybės ir jos programos. Ir aš esu beveik įsitikinusi, kad tiek regioniniai, tiek vietos klausimai bus labai pabrėžti vyriausybės programoje. Pagrindiniai politiniai sprendimai, kuria kryptimi eiti, ir bus priimti per šias derybas. Mūsų vyriausybė dirbs 4 metus. Taigi per ateinančius ketverius metus mes pamatysime, kas ir kaip pasikeis.

Šių pokyčių priežastis yra ta, kad ateitis yra ganėtinai nemažas iššūkis. Mūsų šalyje vyksta svarbūs ekonominiai, geografiniai pokyčiai, yra didelių skirtumų įvairiose srityse, demografiniai pokyčiai labai intensyvūs, gyventojai sensta. Kita vertus, mes turime užtikrinti vienodas paslaugas gyventojams net šiaurinėje Suomijos dalyje. Taip pat mes turime kurti naujas įstaigas remdamiesi administracine struktūra, dabartine mūsų administracine struktūra. Taigi mes ma-

žinsime municipalitetų skaičių. Taip pat diskutuojama, kad kai kurie regionai yra per maži ir jų skaičių reikia mažinti.

Taigi išvardijau pagrindinius iššūkius. Tikiuosi, kad jūs panaudosite kai kurias iš mano pateiktų idėjų, ir galbūt jūsų sprendimai Lietuvoje bus net geresni. Linkiu jums sėkmės kuriant tobesnę regioninę politiką ir vykdant regionų administravimą Lietuvoje. Ačiū.
(*Plojimai*)

REGIONINĖS PLĖTROS POLITIKA IR VALSTYBĖS TERITORINIAI – ADMINISTRACINIAI VIENETAI

Doc. KOSTAS ŽYMANČAS SVETIKAS,

*M. Romerio universiteto Strateginio valdymo katedros
vedėjas, Seimo valdybos sudarytos darbo grupės
pogrūpio vadovas*

Gerbiamieji konferencijos dalyviai, nors pastaraisiais metais Lietuvos ekonomikos augimo tempai lėtėja, bet Lietuvos ekonomika vis dar laikoma viena dinamiškiausių Europos Sąjungoje.

Pastaruoju metu stabiliai augant šalies ekonomikai ir toliau (nuo pat nepriklausomybės pradžios) didėja regioniniai ekonominiai ir dėl to socialiniai netolygumai. Vieni regionai, ypač Vilniaus apskritis, vis labiau prisideda prie šalies ekonominio augimo ir tolsta nuo kitų regionų, o likusi didžioji regionų dalis prisideda vis mažiau ir vis labiau atsilieka. O juk dar apie 80 proc. Lietuvos žmonių gyvena ne Vilniuje.

2005 metais, palyginti su 1995 metais, Vilniaus apskrityje (regione) bendrojo vidaus produkto (BVP) sukurta dalis padidėjo nuo 28 iki 36 procentų. Penkiose, t. y. Vilniaus, Kauno, Klaipėdos, Šiaulių ir

Panevėžio apskrityse, 2005 m. jau sukuriama net 82 proc. šalies BVP. 1995–2005 m. didėjo Vilniaus apskrities atotrūkis nuo kitų regionų pagal sukurtą BVP vienam gyventojui dalį. Kitų regionų atsilikimą nuo Vilniaus regiono labiausiai lėmė žemas darbo produktyvumo lygis, kurio maksimizavimas tampa svarbiausiu regioninės plėtros uždaviniu ilgalaikėje perspektyvoje.

Lietuvos atsiliekantys regionai – tai prarastos šalies galimybės, nevysiškai panaudoti žmogiškieji, inovaciniai, rekreaciniai ir kiti išteklių. Nesant gerai apmokamų darbo vietų regionuose, toliau padėti komplikuoja didelė gyventojų, ypač kvalifikuotos darbo jėgos, emigracija į kitus Europos Sąjungos regionus. Teorija ir atlikti tyrimai teigia, kad šalyse su stipria regionine sanglauda matyti ne trumpalaikis, o ilgalaikis ekonomikos (BVP/gyv.) augimas, o geriausias būdas sanglaudai pagerinti yra padėti patiems regionams tapti konkurencingiems. Regioninės plėtros politikos tikslas turėtų būti regionų materialaus ir nematerialaus turto, potencialo plėtojimas, visų pirma todėl, kad sustiprintų regiono verslo įmonių konkurencingumą tarptautinėse rinkose, ir jis taptų patrauklesnis pritraukiant verslo investicijas.

Europos šalių regioninės plėtros politika 6–7 dešimtmečiais buvo nukreipta į atsiliekančių regionų industrializacijos paramą: finansinį privačių įmonių skatinimą mokesčių nuolaidomis, o vėliau pereita daugiau prie netiesioginės paramos – investicijas į infrastruktūrą, industrinius augimo polių. Šio laikotarpio Lietuvoje mokslininkai, remdamiesi to meto pagrindine centrinių vietų teorija, įvertinę to meto sąlygas ir regioninės plėtros uždavinius, išskyrė 10 regionų. Pagrindinis tikslas buvo tolygus Lietuvos gyventojų aptarnavimas, tai yra kad kiekvienas kaimo gyventojas pagal to meto sąlygas per 1,5 val. galėtų atvykti į miestą – centrą, turintį visą kompleksą paslaugų. Buvo numatyta 10 aptarnavimo regionų centrų, iš kurių 5, tai yra Alytus, Marijampolė, Utena, Telšiai ir Tauragė, buvo išskirti kaip naujai plėtojami. Atsiliekančiuose, neišsivysčiusiuose regionuose centralizuoto planavimo sąlygomis buvo plėtojama industrija ir kuriama infrastruktūra. Iš esmės tik vieno Alytaus parametrai tapo artimi prognozuotiems.

Europa 8-ajame dešimtmetyje modernizavo regioninės plėtros politiką ir į ją įtraukė universitetus ir kitas aukštojo mokslo institucijas. Universitetams, be tradicinio tarptautinio lygio specialistų rengimo ir mokslinio tyrimo užduočių vykdymo, patikėta trečioji regioninės plėtros misija. Pavyzdžiui, konkurencingiausioje pasaulio šalyje – Suomijoje šios užduoties vykdymo reikalaujama pagal įstatymą. Universitetų dalyvavimas regiono plėtroje tampa jų veiklos dalimi ir universitetai, besimantys regioninių darbų, gauna daugiau lėšų, kurios gali būti investuojamos į jų tarptautinės reputacijos gerinimą, o regiono verslas atsinaujina, pagerėja jo konkurencingumas. Devintajame dešimtmetyje Europoje pastangos vis labiau mobilizuojamos regioninių inovacijų sistemų plėtrai, jų efektyvumui didinti. Regioninių inovacijų sistemų pagrindinis sėkmės veiksnys yra ilgalaikių kooperacijos ryšių tarp sistemos dalyvių sukūrimas ir tuo pagrindu regiono socialinio kapitalo plėtojimas. Tai reikalauja daug regioninės valdžios pastangų. Sėkmingi Europos Sąjungos regionai, kad suartintų universitetus ir verslo įmones, jungtinėmis universitetų, verslo ir kitų dalyvių pastangomis vertina regiono strateginę situaciją, rengia jų inovacijų strategijas, jas įgyvendinančias technologijų programas. Numatant įmonėms kokybiškus inovatyvių paslaugų rinkinius, identifikuojami konkurencingumo poliai, ekspertizės centrai. Visa tai taip pat skatina verslą jungtis į kooperaciją su universitetais. Todėl regioninės plėtros politika kartais jau apibūdinama kaip regioninė inovacijų politika, o jei centrinė valdžia negali išspręsti tokių regioninių problemų, daugelyje Europos valstybių regioninių inovacijų plėtros skatinimo procesas remiamas vykdomais regioninės decentralizacijos procesais. Taigi, nors nacionalinė valdžia sudaro daug sąlygų pagerinti verslo aplinką, bet taip pat teisinga, kad ji viena inovacijų plėtrai padaryti nieko negali, – reikia regionų iniciatyvos. Anksčiau vyravęs „iš viršaus į apačią“ plėtros požiūris vis labiau perorientuojamas į „iš apačios į viršų“, kai regionams skiriama daugiau atsakomybės nusistatyti geriausius būdus, kaip kiekvienam iš jų tapti labiau konkurencingiems ir kaip tai įgyvendinti. Žymus strateginio valdymo specialistas M. Porteris yra pasakęs, kad makroekonomika, politika, teisinė ir socialinė aplinka,

remianti sėkmingą ekonomiką, yra svarbi, bet nepakankama sąlyga, o nuolatinį konkurencinį pranašumą vis labiau suteikia vietiniai, regioniniai aspektai – žinios, motyvacija ir ypač santykiai, tai, ko tolimi konkurentai negali pakartoti.

Mūsų šalyje iš esmės tebevykdoma (tų pačių 10 regionų (apskričių) atžvilgiu) 6–7 dešimtmečių Europos regioninės plėtros politika, daugiausia skirianti dėmesį probleminėms teritorijoms gelbėti, laisvoms ekonominėms, pramoninėms zonoms plėsti, tolygesnei infrastruktūros teritorinei plėtrai, bandant sušvelninti regionų netolygumus. 2007–2013 m. perspektyvai Lietuva, panaudodama Europos Sąjungos struktūrinių fondų lėšas, iš Sanglaudos programos numato skirti dalį lėšų minėtoms priemonėms įgyvendinti, pirmą kartą suteikdama santykinai menką vietinės infrastruktūros projektų atrankos iniciatyvą regionų plėtros taryboms. Deja, pigi darbo jėga ir „pigios“ vietovės, pagerinta infrastruktūra jau yra nebepakankami veiksniai regionų ekonomikos konkurencingumui didinti, investicijoms pritraukti, o kartu ir regioninei sanglaudai bei ilgalaikiam Lietuvos ekonomikos augimui palaikyti. Tuo labiau kad dalis įmonių jau savo verslą iškelia į kitas mažesnių kaštų šalis. Tad šiuo metu svarbiausias veiksnys yra žmogiškasis kapitalas ir inovacijos. Valstybiniu lygmeniu prioritetą jau suteiktas nacionalinei inovacijų sistemai. Taigi regionuose reikėtų koncentruoti pastangas į regionines inovacines sistemas, jų pagrindinius komponentus: žinių vartotojus – verslo, ypač smulkaus ir vidutinio verslo sektorių, žinių gamintojus – universitetus bei kitus mokslo sektoriaus dalyvius ir ypač šių dviejų sektorių ilgalaikių partnerystės ryšių stiprinimą, kuriant ir perduodant inovacijas.

Lietuvos regionų inovacijų pastangos turėtų būti nukreipiamos ne į siaurą nacionalinėje inovacijų sistemoje numatomą plėtoti aukštųjų technologijų sektorių, bet į inovacijas visų vidutinių ar žemų technologijų, vadinamuosius tradicinius verslo sektorius ir įvairią veiklą. Kaip tik šių sektorių dėka dabar didėja eksportas ir auga Lietuvos ekonomika. Bent minimaliai turėtų būti palaikomas perdavimas jiems kitose šalyse sukurtų naujų technologijų ir šių atnaujinimas. Ar tai būtų maisto pramonė, ar baldai, ar turizmas – visokia veikla gali būti sėkminga, inovatyvi ir generuoti regiono ir Lietuvos

gerovę. Užsienio šalių tyrimai rodo, kad valstybės lėšų investavimas vien tik į aukštųjų technologijų verslo sektoriaus inovacijas yra gana netinai rizikingas, nes dažnai yra negaunamas laukiamas rezultatas. Be to, tai dar labiau gali padidinti regionų netolygumus, nes specializuoti mokslo tyrimų institutai, susiję su aukštųjų technologijų sektoriaus plėtra, paprastai yra išsivysčiusių regionų centruose. Mažai tikėtina, kad artimiausiu metu šis sektorius pradėtų vaidinti bent kiek žymesnį vaidmenį Lietuvos ekonomikai.

Į regionines inovacines sistemas, kurios galėtų būti laikomos žemesne nacionalinės inovacijų sistemos versija, daug labiau nei kitos mokslo ir švietimo institucijos turėtų būti įtraukiami universitetai. Lietuvos universitetų tinklas bei inovacijų paramos infrastruktūra yra gana tolygiai išsidėsčiusi penkiuose pagrindiniuose Lietuvos miestuose. Labai svarbu, kad universitetai imtųsi deramo vaidmens – tarnauti regioninei ekonomikai. Regionų strateginis valdymas turėtų būti tobulinamas partnerystės pagrindu pradedant rengti ir įgyvendinti regionų inovacijų strategijas, technologijų programas. Taip pat akivaizdu, kad 6–7 dešimtmečiais pradėtas formuoti Lietuvos regionų tinklas, kuris buvo išskirtas ir plėtojamas pagal tam laikotarpiui būdingus regioninės plėtros uždavinius, neatitinka šių dienų realybės.

Šiuolaikinei regioninės plėtros politikai įgyvendinti reikėtų padaryti esminius pokyčius šalies teritorinėje–administracinėje sandaroje. Dabartinis Lietuvos regionas negali tinkamai atlikti regioninės plėtros institucijų funkcijos, nes jis sutapatintas su apskrities viršininke administracija ir nėra savivaldis; suformuotas neatsižvelgiant į universitetų išsidėstymą ir potencialias galimybes realizuoti efektyvią regioninių inovacijų sistemą, sudarančią tinkamas prielaidas regiono konkurencingumui didinti ir Lietuvos ilgalaikiam augimui; suformuotas neatsižvelgiant į regiono mastą, kad būtų suteikta reikiama aukštojo mokslo parama; suformuotas neatsižvelgiant į ES NUTS II statistinių vienetų minimalų dydį (800 tūkst. gyventojų), tinkamą ES regioninei politikai pagal pirmą tikslą vykdyti ir administruoti; suformuotas neatsižvelgiant į aukštesnio lygmens medicininių paslaugų masto ekonomiką; suformuotas neatsižvelgiant į Lietuvos metropolinių centrų išsidėstymą, jų aglomeracijos ekonomiką ir trauką.

Įvertinus minėtus veiksnius, ekonomikos augimo potencialas galėtų būti sėkmingiau realizuotas jungiant ekonomiškai silpnesnes apskritys, neturinčias tinkamo potencialo, prie stipresnių ir nekeičiant apskričių teritorijos ribų. Lietuvoje galėtų būti ne daugiau kaip keturi, tai yra Vilniaus, Kauno, Klaipėdos, Šiaulių–Panevėžio savivaldūs regionai. Jiems, be pagrindinių – regioninės plėtros strateginio planavimo ir programavimo, regioninių projektų rengimo, vykdymo ir koordinavimo, ekonominės plėtros skatinimo bei teritorijų planavimo funkcijų, taip pat galėtų būti perduotas regioninės reikšmės viešųjų paslaugų teikimas ir administravimas (antrojo lygio sveikatos priežiūros įstaigos, vaikų ir socialinės globos namai ir pan.). Taip būtų decentralizuotas regionų valdymas, o norint nepažeisti Konstitucijos nuostatos, kad aukštesniuose administraciniuose vienetuose valdymą organizuoja Vyriausybė, dabartinių apskričių viršininkų institucijų skaičių reikėtų taip pat sumažinti iki keturių. Jos regionuose taptų prefekto tipo institucijomis, vykdančiomis savivaldžių regionų priežiūros ir kontrolės funkcijas. Dabartinėse apskrityse išliktų tik Vyriausybės atstovai savivaldybių priežiūrai.

Atlikus apskričių reformą būtų sudarytos tinkamos prielaidos ne tik kurti inovatyvius regionus, mobilizuojančius jų išteklius regionų konkurencingumui didinti bei ilgalaikiam Lietuvos ekonomikos augimui užtikrinti, bet ir sumažintos valstybės valdymo išlaidos. Kol bus įgyvendinama apskričių reforma, jau dabar, siekiant pradėti įgyvendinti šiuolaikinę regioninės plėtros politiką, tikslinga suformuoti keturis planinius ekonomikos regionus ir padaryti bent pirmą regionų inovacijų strateginio valdymo žingsnelį, tai yra konsoliduotomis regionų verslo ir universitetų pastangomis, remiantis geriausių ES regionų išvalgų praktika, pradėti rengti regionų veiklos ir technologijų išvalgas, numatyti, kur regionai turi potencialias galimybes dėl paklausos ar dėl regiono stiprybių, ir galimus scenarijus.

Mes gyvename iššūkių laikotarpiu. Reformų ir tinkamų pokyčių nėra ko bijoti. Nevykdant jų, atsižvelgiant į dabartines Lietuvos gyventojų mažėjimo tendencijas, ilgalaikėje perspektyvoje Lietuva jau tebūtų tik vienas Vilniaus regionas ir gal dar Klaipėdos uostas. Ačiū.
(Plojimai)

PASIŪLYMAI DĖL NAUJO LIETUVOS REGIONŲ (APSKRIČIŲ) VALDYMO MODELIO ĮGYVENDINIMO ETAPŲ

RASA NOREIKIENĖ,

*Vidaus reikalų ministerijos sekretorė,
Seimo valdybos sudarytos darbo grupės
pogrūpio vadovė*

Gerbiamieji konferencijos dalyviai, Seime sudarytos didelės darbo grupės du pogrūpiai dirbo šiek tiek atskirai ir galbūt per mažai kartu diskutavo, matyt, dėl laiko stokos. Tad gana sudėtinga pirmajam pogrūpiui buvo iš karto įvardyti, kaip mums buvo siūloma, naujo modelio įgyvendinimo etapus. Kadangi viena grupė formavo galimą regionų modelį, mums buvo duota kita užduotis, savo konkretų uždavinį mes sprendėme truputį kitaip, nuo paprastesnių dalykų.

Mūsų pirmasis pogrūpis į jam suformuotas užduotis – įvertinti visų šiuo metu Lietuvoje veikiančių teritorinių–regioninių valstybinių administravimo subjektų veiklos administravimo zonas ir išnagrinėti, kokias apskrities viršininko institucijos funkcijas būtų galima perduoti Vyriausybės atstovo institucijai, – pažvelgė šiek tiek plačiau ir savo darbą pradėjo nuo valstybės valdymo sričių ir jose veiklą vykdančių subjektų analizės. Pagal valdymo sritis buvo analizuojama vykdoma veikla keliais lygiais, pradedant pačia ministerija ar Vyriausybės įstaiga ir baigiant jos padalinio administravimo zona, sutampančia su savivaldybės teritorija arba savivaldybės dalimi.

1994 m. liepos 21 d. buvo priimtas Seimo nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos teritorijos administracinių vienetų ir ribų įstatymo įgyvendinimo“, kurio 8 punkte buvo nustatyta, kad valstybės valdžios ir valdymo regioninių institucijų veiklos zonos turi atitikti apskričių ribas. O vėliau, jau 2003 metais, kai buvo steigiamos naujos savivaldybės, Vyriausybės nutarimo Nr. 785 17 punkte buvo nusta-

tyta, kokie yra steigini valstybės institucijų teritoriniai padaliniai ar nuotolinės darbo vietos naujose savivaldybėse.

Ką mes, analizuodami įvairias institucijas, radome? Pirmiausia išsiaiškinome, kad tų dviejų teisės aktų per šiuos praėjusius metus nelabai laikomasi. Šiuo metu Lietuvoje yra labai įvairių valstybinio administravimo subjektų, kurie veiklą vykdo įvairaus dydžio ir skaičiaus administravimo zonose. Yra valstybinio administravimo subjektų, kurių veiklos zonos sutampa su apskričių teritorijomis, jų dešimt. (Aš visur sakysiu po keletą pavyzdžių, labai nedetalizuosiu.) Pavyzdžiui, Valstybinės mokesčių inspekcijos prie Finansų ministerijos apskričių teritoriniai padaliniai, Kultūros paveldo departamento prie Kultūros ministerijos teritoriniai padaliniai, Valstybinės darbo inspekcijos prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos teritoriniai padaliniai, Visuomenės sveikatos priežiūros tarnybos prie Sveikatos ministerijos teritoriniai padaliniai. Jie sutampa su apskričių teritorijomis.

Taip pat yra valstybinio administravimo subjektų, kurie turi penkias administravimo zonas. Pavyzdžiui, Valstybinė ligonių kasa prie Sveikatos apsaugos ministerijos, ji turi 5 teritorinius padalinius, kurių veiklos zonos apima 2 apskritys. Tai yra Vilniaus, Kauno, Klaipėdos, Šiaulių, Panevėžio ligonių kasos. Kitas pavyzdys yra Muitinės departamentas, kuris taip pat turi 5 teritorinius padalinius. Jų veiklos zonos taip pat apima po dvi apskritys, tačiau su išimtimis. Galbūt tai lemia Muitinės departamento darbo specifiška, kas prieš tai pranešimuose buvo įvardyta.

Darbo grupė išskyrė dar vieną valstybinio administravimo subjektų grupę, kurioje yra nuo 7 iki 11 teritorinių padalinių, kurių veiklos zonos apima ne tik apskritis, bet ir savivaldybes. Pavyzdžiui, Lietuvos darbo rinkos mokymo tarnyba prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos turi 7 teritorinius padalinius: Alytaus, Kauno, Klaipėdos, Panevėžio, Šiaulių, Utenos ir Vilniaus. Valstybinė aplinkos apsaugos inspekcija prie Aplinkos ministerijos turi 8 regionų departamentus, Neįgalumo ir darbingumo nustatymo tarnyba prie Sveikatos apsaugos ministerijos turi 11 teritorinių padalinių, Valstybės įmonė Registrų centras taip pat turi 11 padalinių. Matote, kokia yra įvairovė.

Atskirai pažymėtina dar viena teritorinių–regioninių valstybinio administravimo subjektų grupė, kurios teritoriniai padaliniai beveik apima savivaldybes, beveik apima. Darbo birža turi 46 darbo biržas, kurių veiklos zonos beveik apima savivaldybes, tačiau kai kurios jungia po dvi arba tris savivaldybes. Valstybinės socialinio draudimo fondo valdybos yra 47 teritoriniai skyriai, kurių veiklos zonos taip pat beveik apima savivaldybes. Nuo prieš tai aptartos institucijos skiriasi tuo, kad paskirose savivaldybėse yra įsteigtos nuotolinės darbo vietos.

Šiek tiek analizavome ir teisėsaugos institucijų administravimo zonas, kurios iš tikrųjų visai nesutampa su apskričių teritorijomis. Vyriausiųjų policijos komisariatų aptarnaujamos teritorijos sutampa su apskričių ribomis, tačiau turbūt visi puikiai žinome, kad šalyje yra 5 apygardos teismai, kurių veiklos teritorijos yra visai kitokios. Vilniaus apygardos teismo veiklos teritorija apima Vilniaus apskritį, Varėnos rajono ir Druskininkų savivaldybes iš Alytaus apskrities, Molėtų, Zarasų, Ignalinos rajonų ir Visagino miesto savivaldybes iš Utenos apskrities. Taupydama mūsų visų laiką, aš nevardysiu, nes puikiai žinome, nors žmogui kartais iš tikrųjų sunku susigaudyti. Skundžia pilietis, sakykime, Kauno apskrities Raseinių rajono savivaldybės (kaip pavyzdį sakau) kokį nors sprendimą. Jis turi skųsti Šiaulių apygardos administraciniam teismui. Vadinasi, visai kitos apskrities centre esančiam teismui. Apygardos prokuratūrų aptarnaujamos zonos sutampa su apygardų teismų veiklos teritorijomis, o apylinkių prokuratūros vėlgį yra atskiros teritorijos.

Pateikti pavyzdžiai darbo grupei sukėlė daugiau klausimų negu atsakymų. Analizuodami įvairių valstybinio administravimo subjektų administravimo zonas ir mėgindami analizuoti šių subjektų veiklą pagal funkcijas, priėjome prie išvados, kad turbūt yra du būdai. Taip, kaip sakė gerbiamasis Savivaldybių asociacijos prezidentas, – palikti laisvę, kaip yra dabar, valstybinio administravimo subjektams optimizuoti jų administravimo zonas. Tačiau paprastam žmogui, abejoju, ar tai būtų labai suprantamas ir teisingas būdas. Vidaus reikalų ministerija ir šiuo metu gauna raštų iš per praėjusį etapą įsteigtų savivaldybių merų, kodėl jų savivaldybės teritorijoje nėra vienokio ar kitokio valstybinio administravimo subjekto teritorinio

padalinio, kodėl vienos ar kitos savivaldybės žmonės yra diskriminuojami. Kad pasiektume racionalų sprendimą ir nustatytume tam tikrus kriterijus, reikia milžiniško darbo. Manau, kad ateityje, tada, kai bus nuspręsta, jeigu bus nuspręsta, tobulinti regioninį valdymą, prie tos temos tikrai turėsime visi sugrįžti. Kaip minėjau, to darbo negali atlikti vien darbo grupės nariai, kurie turi savo tiesiogines pareigas. Tam reikia visai kitokių pajėgų, kad būtų išanalizuota pagal tam tikrus kriterijus, pateikti apibendrinimai ir administravimo zonos, ir atliekamos funkcijos.

Kadangi darbo grupės supratimu, pagrindinis regionų valdymo reformos tikslas yra šalies valdymo optimizavimas nacionaliniu, regioniniu ir vietiniu lygmenimis ir efektyvus regioninės plėtros proceso užtikrinimas, kaip minėjau pradžioje, pirmiausia turi būti nuspręsta, kokią valstybę su jos teritorinio valdymo organizacine bei institucine struktūra norime matyti ateityje. Remiantis šiuo modeliu, turėtų būti detalai peržiūrėtos visos centrinio, apskričių, savivaldybių valdymo institucijų funkcijos, nubrėžtos aiškios ribos ir kompetencija atskirų lygių vykdomų funkcijų. Esame tos nuomonės, kad vykęs centrinio valdymo institucijų vykdomų funkcijų dekoncentravimas ir decentralizavimas nebuvo atliktas iki galo ir tokia apimtimi, kokia buvo planuota. Todėl įsitikinę, kad regionų valdymo pertvarkymas neturėtų baigtis tik apskrities viršininko vykdomų funkcijų išskirstymu.

Šiuo metu apskrities teritorijoje vykdomas funkcijas būtų galima išskirstyti į pagrindines keturias grupes: pirma, savivaldybių veiklos administracinę priežiūrą, vykdomą Vyriausybės atstovų; antra, valstybinės priežiūros (kontrolės, inspektavimo) ir valstybinio reikšmingumo funkcijas, kurias vykdo apskričių viršininkai (su administracijomis) ir dekoncentruotųjų administracijų tipo teritoriniai valstybinio valdymo (administravimo) subjektai – tarnybos, departamentai, inspekcijos; trečia, regioninės reikšmės viešųjų paslaugų teikimo administravimą, kurią vykdo apskričių viršininkai; ketvirta, valstybės regioninę politiką, kurią įgyvendina taip pat apskričių viršininkai (su administracijomis) dalyvaujant regionų plėtros taryboms.

Darbo grupė iš esmės koncentravo dėmesį į tai, kaip galėtų būti išskirstytos apskrities viršininko funkcijos. (Tai buvo tik pradinis

darbas, kaip minėjau, to tikrai nepakaks). Mes identifikavome priežiūros funkcijas, kurios galėtų būti perduotos vykdyti Vyriausybės atstovui, regionų plėtros funkcijas, kurios galėtų būti perduotos, jas praplėtus, regionų plėtros taryboms. Aišku, mums liko didžiulis klausimas, nes dar nelabai aiškiai įsivaizdavome siūlomą modelį, kur padėti, kam atitektų kitos funkcijos, liekančios nuo priežiūros ir nuo regionų plėtros funkcijų. Ar štai, kaip šiandien buvo pasiūlyta, tiems būsimiems stambesniems regionams ir jų administracijoms, ar galbūt savivaldybėms, ar dar kažkaip kitaip?

Šiuo metu pradėtos vykdyti pagal Lietuvos Respublikos Vyriausybės programą patvirtintos Kai kurių centrinio valdymo institucijų vykdomų funkcijų decentralizavimo ir dekoncentravimo koncepcijos įgyvendinimo antrojo etapo priemonės, darbo grupės nuomone, yra gera pradžia pradedant įgyvendinti naują valdymo modelį. Artimiausiu metu pertvarkymus numatoma vykdyti toliau perskirstant įgaliojimus tarp centrinių ir teritorinių valstybinio administravimo ir vietos savivaldos administravimo subjektų. Visos šio antrojo etapo priemonės turėtų būti įgyvendintos iki 2009 metų. Taigi būdami realistais ir atsizvelgdami į šios dienos padėtį, esame tos nuomonės, kad šiuo metu patvirtintos priemonės ir tai, kaip jos vykdomos, yra gera pradžia. Reikia toliau analizuoti funkcijas, administravimo zonas. Jeigu jau pradėtume įgyvendinti antrąjį etapą, t. y. eiti prie stambinimo, kai bus pasiūlyta ir politikų nuspręsta, tai pradėti daryti nuo 2009 metų.

Kviečiu aktyviai diskutuoti regionų valdymo pertvarkos tema, teikti konkrečius pasiūlymus. Norėčiau atkreipti auditorijos dėmesį į du momentus, kurie galbūt yra svarbūs dabar apsisprendžiant dėl būsimo regionų modelio. Pirma, tai informacinių technologijų plėtra, kuri visiškai naują kokybę suteikia paslaugos gavėjui, t. y. paslaugos gavėjas tiek savivaldybės lygmeniu, tiek regioniniame–teritoriniame administravimo padalinyje dabar gaus daug lengviau paslaugą, ypač, jeigu pavyks įdiegti „vieno langelio“ principą. Taip pat supaprastėja įvairių administravimo subjektų tarpinstituciniai ryšiai. Ir tas momentas deda plusą į regionų skaičiaus mažinimo svarstyklių pusę.

Antra vertus, šiandien rytą vidaus reikalų ministras pasirašė ataskaitą Europos Tarybos vietų ir regionų valdžių kongresui dėl 87 rekomendacijos įgyvendinimo. Džiugu pasakyti, kad daugumą prieš penkerius metus pateiktų šio kongreso rekomendacijų įgyvendino. Buvo labai smagu tai konstatuoti ataskaitoje. Tačiau toje ataskaitos dalyje, kur reikėjo rašyti apie kongreso pasiūlymą dėl regionų valdymo pertvarkymo, iš tiesų buvo mažai ką parašyti, nes mūsų pertvarkymai buvo kosmetiniai.

O baigdamą norėčiau pasakyti, kad reikėtų peržiūrėti, kaip yra regionuose vykdomos priežiūros funkcijos, ką dabar daro Vyriausybės atstovai ir apskričių viršininkai, kokias vykdo kontrolės funkcijas, kad jas reikėtų padaryti žmogui labiau suprantamas, paprastesnes, tą visą procesą, ypač teritorijų planavimo, statybos priežiūros srityse. Remdamasi savo patirtimi, galiu teigti, kad tam esame pasirengę, ir tai reikia spręsti. Ačiū. (*Plojimai*)

KALBOS

ALVYDAS ŠEDŽIUS,

*Apskričių vadovų sąjungos
prezidentas*

Gerbiameji Seimo Pirmininke, komiteto pirmininke, gerbiameji konferencijos dalyviai, savo kalbą norėčiau pradėti istorine įžanga. Apskritys, kaip vietinės (regioninės) valdžios institucijos, Lietuvoje buvo sudarytos 1918 metais. Kad Lietuvos Vyriausybė galėtų įgyvendinti savo politiką visoje šalies teritorijoje, buvo įkurta apskrities viršininko institucija. Apskrities viršininko kompetencija buvo nustatyta vidaus reikalų ministro V. Stašinskio aplinkraščiu „Laikinosios apskričių viršininkų teisės ir pareigos.“ Atsižvelgiant į esamą tuometinę, politinę ir ekonominę situaciją, apskričių viršininkai buvo įpareigoti iš vokiečių perimti apskričių dokumentus, organizuoti apskrityje gyventojų apsaugą, rūpintis maitinimo, bedarbių šelpimo, sveikatos apsaugos, visuomeninių organizacijų steigimo reikalais, padėti kurti savivaldybes, prižiūrėti jau veikiančias savivaldos įstaigas ir kita.

Susikūrus Lietuvos valstybei, apskrities viršininkų teisės buvo išplėtos. 1919 m. sausio 16 d. buvo paskelbtas vidaus reikalų ministro cirkuliaras Nr. 1 „Dėl savivaldybių Lietuvoje.“ Pagal jį Lietuva buvo padalyta į 20 apskričių. Tų pačių metų liepos 1 d. išleistas Apskričių sienų ir jų centrų įstatymas. Apskričių viršininkai buvo pavaldūs Vidaus reikalų ministerijai.

Vietinės valdžios modelis išliko ir priėmus 1992 m. spalio 25 d. Lietuvos Respublikos Konstituciją. Konstitucinės nuostatos dėl vie-

tos valstybinio valdymo yra suformuluotos Konstitucijos 123 straipsnio 1 dalyje, kaip jau buvo minėta ankstesnių pranešėjų, ir numatyta, kad „aukštesniuose administraciniuose vienetuose įstatymo nustatyta tvarka valdymą organizuoja Vyriausybė“. Konstitucinis Teismas 1998 m. vasario 18 d. nutarimu konstatavo: „Konstitucijos 10 straipsnyje nustatyta, kad Lietuvos valstybės teritorija yra vientisa ir nedalijama į jokių valstybės darinius. Tačiau racionalaus valdymo organizavimo sumetimais visų, taip pat ir vieningų unitarinių, valstybių teritorija turi savo vidinę struktūrą, t. y. valstybės teritorija būna suskirstyta į tam tikrus administracinius vienetus, kuriuose formuojamos atitinkamos valdžios įstaigos. Tai numatyta ir Konstitucijos 11 straipsnyje „Lietuvos valstybės administracinius vienetus ir jų ribas nustato įstatymas.“ Pažymėtina, kad šias konstitucines nuostatas patikslina ir išplėtoja Konstitucijos X skirsnio „Vietos savivalda ir valdymas“ normos. Pirma, minėtame skirsnyje yra įtvirtintos ne mažiau kaip dviejų administracinių vienetų pakopos. Antra, skirtingų pakopų administraciniams vienetams nustatyta skirtingo valdymo sistema: žemutiniams, t. y. pirmosios pakopos vienetams, Konstitucija laiduoja savivaldos teisę, aukštesniuose (t. y. antrosios pakopos) administraciniuose vienetuose valdymą organizuoja Vyriausybė, kaip yra dabar. Šios Konstitucijos nuostatos yra detalizuotos 1994 m. liepos 19 d. priimtame Lietuvos Respublikos teritorijos administracinių vienetų ir jų ribų įstatyme, kurio 1 straipsnyje nustatyta, kad Lietuvos Respublikos administraciniai vienetai yra apskritys ir savivaldybės. Įstatymo 2 straipsnyje detalai apibūdinamas šių vienetų sudarymas ir jų pagrindinės funkcijos.

Taigi Lietuvos administraciniuose vienetuose susiformavo dvi valdymo sistemos: savivaldos sistema, organizuojama žemesnės pakopos administraciniuose vienetuose (įstatyme įvardytuose savivaldybėmis) ir vietinio valdymo sistema, kurią aukštesnės pakopos vienetuose (apskirtyse) organizuoja Vyriausybė. Vietos valdymo funkcijas paprastai vykdo centrinės valdžios skirti pareigūnai arba jų suformuotos institucijos. Yra laikomasi nuomonės, kad vietos valdymas – tai valstybinio valdymo organinė dalis, jos tęsinys vietose. Dažnai tai apibūdinama, kaip valdžios dekoncentracija, tai yra centrinės valdžios įgaliojimų da-

linis perkėlimas į vietos administracinius vienetus. Daugelyje Europos valstybių vietos valdymas organizuojamas aukštesniuose administraciniuose vienetuose – regionuose, departamentuose, provincijose, prefektūrose ir panašiai, suteikiant jiems nemažą savarankiškumą.“

Konstitucijoje įtvirtinti vietos valdymo Lietuvoje pagrindai yra atskleisti ir sukonkretinti 1994 m. gruodžio 15 d. Apskritis valdymo įstatyme. Šio įstatymo 1 straipsnyje nustatyta, kad „Apskritis yra Lietuvos Respublikos teritorijos aukštesnysis administracinis vienetas, kurio valdymą per apskrities viršininką, ministerijas bei kitas valdymo institucijas organizuoja Vyriausybė. Apskritis valdymas yra sudėtinė valstybės valdymo dalis.“ Šio įstatymo 5 straipsnyje suformuluoti pagrindiniai apskrities viršininko uždaviniai: įgyvendinti valstybės politiką socialinio aprūpinimo, švietimo, kultūros, sveikatos priežiūros, teritorijų planavimo, kitose srityse ir vykdyti valstybines bei tarpregionines programas. Šiems uždaviniams įgyvendinti Apskritis valdymo įstatyme apskrities viršininkui yra numatytos konkrečios funkcijos, kurios sudaro galimybes vykdyti minėtus uždavinius.

1994 m. gruodžio 20 d. įstatyme Nr. I-711 „Dėl Lietuvos Respublikos apskrities valdymo įstatymo įgyvendinimo“ buvo nustatyti funkcijų, kurios deleguotos dar apskričių valdytojams, perdavimo tvarka ir terminai. Pagal šio įstatymo 4 straipsnio nuostatas, visi įgaliojimai, numatyti Lietuvos Respublikos apskrities valdymo įstatyme, turi būti perduoti per 2 metus nuo 1996 m. sausio 1 dienos. Ir kas ypač svarbu, 1996 m. ir 1997 m. valstybės biudžetų projektuose turėjo būti numatytos lėšos Lietuvos Respublikos apskrities valdymo įstatymui įgyvendinti sumažinant jas toms ministerijoms ir Vyriausybės institucijoms, kurių funkcijos perduodamos apskričių valdytojams. Mano nuomone, jeigu šios įstatymo nuostatos būtų buvę įgyvendinamos nustatyta tvarka ir terminais, šiandien nereikėtų diskutuoti, ar dabartinis valstybės valdymo modelis, kai aukštesniajame administraciniame vienete vietinio valdymo funkcijas atlieka apskrities viršininkas, yra tinkamas ir svarbus šalies ekonominiame ir politiniame gyvenime. Todėl noriu trumpai apibūdinti keletą svarbesnių apskričių viršininkų vykdomų valstybės deleguotų valdymo funkcijų.

Sveikatos priežiūra. Apskritis viršininkui yra numatytas uždavinys įgyvendinti valstybės politiką sveikatos priežiūros srityje ir vykdyti valstybines bei regionines programas šiais klausimais. Apskritis viršininkui yra tiesiogiai pavaldžios antrinio lygio sveikatos priežiūros įstaigos, t. y. ligoninės, teikiančios specializuotą ir kvalifikuotą medicinos pagalbą.

Iš 112 valstybės ir savivaldybių ligoninių apskričių viršininkai yra 46 ligoninių steigėjai, savivaldybių tarybos – 56, Sveikatos ministerija – 10. Privalomojo sveikatos draudimo fondo struktūroje antrinio lygio gydymo įstaigoms, t. y. apskričių ligoninėms, skiriama apie 70 proc. fondo lėšų. Taigi apskritis viršininko vaidmuo organizuojant sveikatos priežiūrą gyventojams yra pagrindinis dabartinėje sveikatos priežiūros sistemoje. Kad tai yra reali veikla, įgyvendinant valstybės politiką sveikatos priežiūros srityje, įrodo Vyriausybės priimti nutarimai, įpareigojantys apskritis viršininką vykdyti sveikatos priežiūros įstaigų restruktūrizacijos atskirų etapų planų parengimą, vykdymo kontrolę ir įgyvendinimą. Vyriausybės 2006 m. birželio 29 d. nutarimas Nr. 647 „Dėl antrojo sveikatos priežiūros įstaigų restruktūrizavimo etapo strategijos patvirtinimo“ įpareigoja restruktūrizacijos procesą vykdyti regiono mastu. Analogiški įpareigojimai buvo numatyti ir 2003 metais. Ir tai suprantama, nes šių procesų vykdymas paskirose savivaldybėse pagal vietinį modelį, nederinant veiksmų tarp gretimų savivaldybių, būtų neįmanomas.

Socialinių ir švietimo paslaugų sritis. Apskritis viršininko įgaliojimai švietimo, kultūros ir socialiniais klausimais įstatymų nustatyta tvarka yra steigti, reorganizuoti ir likviduoti apskritis valstybines švietimo įstaigas, bibliotekas, muziejus, teatrus, koncertines įstaigas, kultūros centrus ir kitas kultūros įstaigas, kūno kultūros ir sporto, socialinės paramos ir globos įstaigas bei tarnybas, taip pat specialiųjų socialinių paslaugų institucijas.

Apskirtyse yra 70 regioninės reikšmės socialinių paslaugų įstaigų, jose per 10 600 gyventojų ir vaikų, kurių dauguma turi psichinę arba kitokią negalę. Iš Europos Sąjungos struktūrinių fondų yra įgyvendinamos 4 programos, projektai. Be to, užtikrinant apskričių gyventojams teikiamų socialinių paslaugų kokybę ir įvairovę, yra

vykdoma bendrosios valstybinės socialinės politikos priežiūra, derinama savivaldybių vykdomųjų institucijų veikla įgyvendinant regionines programas.

Švietimo klausimai. Yra 83 regioninės reikšmės švietimo įstaigos, apie 10 tūkstančių mokinių. Iš Europos Sąjungos struktūrinių fondų yra įgyvendinami 4 projektai. Kaip ir socialinės politikos vykdymo srityje, apskričių viršininkų administracijos, atsižvelgdamos į pokyčius, specialiųjų poreikių vaikų integraciją į bendrojo lavinimo mokyklas, turi galimybes optimizuoti reguliavimo sričiai priklausantį specialiųjų mokyklų tinklą. Taip pat apskirtyse veikia prie apskričių viršininkų administracijų sudarytos savivaldos institucijos – tai švietimo, profesinio mokymo, sporto, kultūros, turizmo, socialinių reikalų, seniūnų ir kt. tarybos. Bendradarbiaujant su jomis formuojama apskritis švietimo politika, vykdoma jos priežiūra.

Valstybinės švietimo priežiūros vykdymas. Valstybė išsikėlė ambicingus švietimo plėtotos tikslus. Lietuvos Respublikos Seimo 2003 m. liepos 4 d. nutarimu patvirtintose Valstybinės švietimo strategijos 2003–2012 metų nuostatose numatyta sukurti veiksmingą, socialiai teisingą švietimo sistemą, teikiančią kokybiškas švietimo paslaugas. Švietimo prieinamumo, veiksmingumo ir kokybės didinimas, lygių galimybių didinimas neįmanomas be nuolatinės stebėsenos. Viena stebėsenos sudėtinė dalių – valstybinė švietimo priežiūra, ji priskiriama Švietimo ir mokslo ministerijos bei apskritis viršininko kompetencijai. Gerai organizuojama ir kvalifikuotai atliekama švietimo priežiūra apskirtyse gali svariai prisidėti prie švietimo plėtros siekių įgyvendinimo, tam apskirtyse įsteigti valstybinės švietimo priežiūros skyriai, kuriuose dirba 50 valstybės karjeros tarnautojų.

Dešimtyje šalies apskričių veikia 2 596 švietimo teikėjai. 2006 m. iš viso tikrinta ir įvertinta apie 1 103 švietimo teikėjų veikla, t. y. 42 proc. visų švietimo teikėjų skaičiaus. Lyginamoji analizė (stebėseną atliekama kelių savivaldybių teritorijose) leidžia siūlyti švietimo valdymo sprendimus steigėjams dėl švietimo teikėjų veiklos tobulinimo. Savivaldybės daugeliu atvejų neatlieka stebėsenos funkcijų, nes yra vykdytojai ir organizatoriai. Siekiant, kad visi apskritis gyventojai turėtų daugmaž vienodas galimybes švietimo srityje, reikia aps-

krities mastu prižiūrėti švietimo procesą, vertinti ugdymo kokybę apskrities savivaldybių mokyklose. Taip pat greičiau galima reaguoti į gyventojų prašymus ir skundus, kai savivaldybėse neišsprendžiamos jų problemos.

Kultūros, turizmo ir sporto srityje apskritys vykdo regionų kultūros plėtros programas (10 programų – 1,5 mln. Lt). Vykdamas deleguotas funkcijas, užtikrinamas valstybės politikos kultūros, turizmo, kūno kultūros ir t. t. įgyvendinimas regione, užtikrinama kryptinga regioninės kultūros, turizmo ir kita plėtra. Bendradarbiavimas su savivaldos institucijomis ir nevyriausybinėmis organizacijomis padeda rengiant ir vykdamas bendrus projektus, reorganizuojant apskrities pavaldumo įstaigas.

Regioninė plėtra. Regioninės plėtros srityje yra analizuojama apskričių ekonominė būklė, kaupiama ekonominė informacija ir statistiniai duomenys, jie sisteminami, apibendrinami. Rengiamos apskričių ekonominės socialinės plėtros perspektyvų ir prioritetinių kryptų prognozės, regionų ekonominės socialinės plėtros programos, veiklos planai ir projektai, skatinantys apskričių ekonominį ir socialinį vystymąsi. Apskirtyse šiuo metu yra įgyvendinami 46 regioniniai projektai socialinės, kultūros, turizmo, švietimo, aplinkos apsaugos ir kitose srityse.

Teritorijų planavimo ir statybos valstybinė priežiūra. Teritorijų planavimo ir statybos valstybinės priežiūros departamentuose ir skyriuose dirba apie 160 valstybės tarnautojų. Kiekvienam iš jų tenka tikrinti vidutiniškai 113 statybos leidimų išdavimo teisėtumą, pripažinti tinkamais naudoti apie 120 baigtų statybų, vykdyti projektavimo ir statybos valstybinę priežiūrą.

Grįždamas prie šios dienos konferencijos temos, norėčiau akcentuoti, kad 1994 m. Apskrities valdymo įstatymu įtvirtintas vietinio valdymo modelis (suformuoti 10 apskričių) yra optimalus valstybės deleguotų funkcijų vykdymo regioniniu principu modelis. Jis leidžia priimti regioninės reikšmės sprendimus ir racionaliai panaudoti tiek valstybės biudžeto, tiek kitų fondų skiriamus asignavimus.

Apskričių viršininkai, sprenddami valstybės deleguotas užduotis, turi operatyvumo ir dažnesnio vertinimo galimybę nei ministerijos.

Ministerijų vykdomos funkcijos neretai paremtos apskričių stebėsenos atliktais rezultatais ir jos duomenų bazėmis. Per 13 gyvavimo metų apskirtyse yra sukaupta didelė regionų, savivaldybių rajonų valdymo administravimo patirtis visose žmogaus veiklos srityse. Ir per tą laikotarpį, noriu pabrėžti, neišryškėjo jokių esminių neigiamų tendencijų dabar egzistuojančioje administravimo struktūroje.

Todėl, planuojant regionų valdymo reformas, būtina įvertinti aplinkybę, kad jau 13 metų Lietuvoje yra tokia regionų valdymo sistema, kuri remiasi centrinės valdžios vykdomų funkcijų dekoncentravimo principu. Rezultatas – šiandien susiformavo centrinės ir vietinės valdžios institucijų sistema, pagrįsta institucijų veiklos koordinavimu, kontrole ir atskaitomybe. Tai leidžia ministerijoms ir kitoms centrinės valdžios institucijoms operatyviau spręsti valstybės uždavinius, vykdyti ilgalaikes valstybės strategines programas regionuose. Juk yra paprasčiausia ir aišku, kad tiek regioninių klausimų sprendimas, tiek atitinkamų valstybės funkcijų vykdymas yra operatyvesnis ir pagrįstas optimaliu valstybės biudžeto lėšų panaudojimu, kai klausimai yra sprendžiami 10-tyje apskričių, o ne 60-tyje savivaldybių.

Be to, dabartinės apskritys Lietuvos teritorijos bendrajame plane yra prilygintos ir natūraliai plėtojamos kartu su panašaus lygmens Europos Sąjungos teritorinių statistinių vienetų nomenklatūra ir prilyginamos trečio lygmens regionams. Lietuvos Respublikos teritorijos bendrasis planas yra pagrindinis planavimo dokumentas, reglamentuojantis šalies teritorijos naudojimo ir tvarkymo ilgalaikę strategiją, konkretizuojantis šalies regioninės politikos formavimo teritorines gaires. Jis nustato pagrindines šalies regioninės politikos formavimo nuostatas.

Vadovaujantis šio plano nustatytais regionų (apskričių) lygmens bendrųjų ir specialiųjų planų pagrindiniais planavimo sąlygomis, baigiami rengti 10 apskričių teritorijų bendrieji planai. Ir visi puikiai žinome, kad šių dokumentų rengimas reikalauja nemažo intelektualinio potencialo ir finansinių resursų. Pavyzdžiui, šiandien apskričių teritorijų bendriesiems planams rengti jau yra panaudota vidutiniškai po 1 mln. litų kiekvienoje apskirtyje. Todėl esamų apskričių teritorijų persikirstymas: stambinimas, naujų centrų kūrimas

ir naikinimas, prieštarautų pagrindiniams Lietuvos Respublikos teritorijų planavimo dokumento sprendiniams ir sugriautų pradėtą regioninį planavimą apskrityse. Dėkoju už dėmesį. (*Plojimai*)

RIČARDAS MALINAUSKAS,

*Lietuvos savivaldybių asociacijos
prezidentas*

Gerbiamieji ponai ir ponios, konferencijos dalyviai, svarstoma tema yra aktuali ne tik esantiems šiuo metu salėje, bet manau, ir visiems Lietuvos gyventojams. Kalbant su apskričių, savivaldos atstovais, ministerijų atstovais, ypač kuruojančiais šiuos klausimus, labai dažnai laužomos ietys, diskusijos būna ganėtinai karštos, argumentuotos ir, manau, ne be reikalo. Šiandien norėčiau kalbėti galbūt ne taip kategoriškai, kaip labai dažnai būna mums diskutuojant apie regioninės politikos problemas. Regioninę politiką mes traktuojame kaip visumą priemonių, skirtų skatinti ekonominei plėtrai regione, kuo efektyviau panaudojant vietinius išteklius. Šiuo atveju pirmenybė teikiama ekonominei plėtrai siekiant galutinio tikslo – spartesnio šalies ekonomikos augimo. Regioninė politika taip pat gali būti pateikiama kaip visuma priemonių, užtikrinančių vienodą gyvenimo lygį ir gyvenimo sąlygas visiems piliečiams, nepriklausomai nuo to, kurioje šalies vietoje jie gyvena.

Viena iš svarbiausių prielaidų efektyviai veikiančiam regioniniam valdymui lygmeniui sukurti yra vidiniai šalies poreikiai, susiję su valdymu ir ekonomine plėtra. Regionų ir gyvenviečių problemos geriausiai žinomos jų pačių gyventojams bei savivaldos struktūroms. Vykdomų valdymo reformų prielaidos susijusios su valstybės valdymo modelio tobulinimu, siekiant suderinti valstybinio valdymo ir savivaldos klausimus ir užtikrinti efektyvų valdymą. Taigi manytume, jog šalies valdymo optimizavimas nacionaliniu, regioniniu ir vietiniu lygmeniu turėtų būti pagrindinis vykdomos reformos tikslas, tačiau

jį galima pasiekti tik tuomet, jei neapsiribosime vienpusišku problemos sprendimu.

Vienas iš esminių klausimų tobulinant valstybės valdymo modelį yra apsisprendimas dėl antrojo, tai yra dėl regioninio lygmens savivaldos sukūrimo šalyje. Reikia pažymėti, kad Europos Sąjunga, vertindama regioninės plėtros situaciją šalyse kandidatėse, palaiko demokratiniu būdu išrinktas regiono savivaldos institucijas, turinčias žymią finansinę ir teisinę autonomiją. Tai kyla iš jos išpareigojimų teisinio valdymo bei subsidiarumo principui užtikrinti. Nuo to, ar bus regioninės savivaldos lygmuo Lietuvoje, tiesiogiai priklausys ir funkcijų pasiskirstymas, ir finansavimo sistema.

Taigi padėtis, kaip ją matome mes, savivaldybininkai, bent kokia ji man pasirodė asmeniškai. Dažnas susidūrimas su biurokratinių institucijų neefektyvios ir neekonomiškos veiklos rezultatais verčia nagrinėti kylančių problemų priežastis ir bandyti ieškoti galimų sprendimų.

Priminsiu, kad Lietuvoje kai kurie pirmieji žingsniai regioninei savivaldai įtvirtinti buvo žengti patvirtinus Kai kurių centrinio valdymo institucijų vykdomų funkcijų decentralizavimo ir dekoncentravimo koncepciją. Šios koncepcijos įgyvendinimo trečiuoju etapu buvo siekiama demokratizuoti apskrities valdymą: turėjo būti atsisakoma nuostatos, kad apskrities viršininką skiria Vyriausybė, paliekant apskrities viršininką kaip vykdomąją apskrities tarybos instituciją; apskričių viršininkų vykdomas priežiūros funkcijų įgyvendinimas galėjo būti perduotas Vyriausybės atstovo institucijai ar dekoncentruotoms administracijoms. Tačiau praėjusiais metais koncepcija buvo patikslinta ir atsisakyta demokratizavimo vizijos. Dėl to dalį kaltės galėtų prisiimti ir Lietuvos savivaldybių asociacija, nes, valdybai pareiškus nepritarimą dėl trečiojo etapo panaikinimo ir pateikus pasiūlymus dėl kai kurių funkcijų ir jų perėmimo iš apskričių viršininkų administracijų terminų, tolesnėse derybose pagrindinis dėmesys nukrypo kaip tik į funkcijas. Galima teigti, jog apskritis atsakingos ir su savivaldybėmis labiausiai susijusios per regioninės politikos įgyvendinimą. Apskrities viršininko administracija, rengdama regiono plėtros plano projektą, vertina jos teritorijoje esančių

savivaldybių teritorijų bendruosius strateginius plėtros planus bei savivaldybių siūlymus, atsižvelgia į juos, tačiau ir čia galutinis žodis priklauso Vyriausybei. Taigi įstatyme įtvirtintas apskrities ir savivaldybių bendradarbiavimas bei nuomonių derinimas suponuoja apskrities, kaip tarpininkės tarp Vyriausybės ir savivaldybių, vaidmenį. Apskritys ir savivaldybės, nors Lietuvos Respublikos Konstitucijoje ir yra įtvirtintas savivaldybių nepriklausomumo nuo valstybės institucijų principas, yra tiesiogiai ir netiesiogiai atskaitingos Vyriausybei. Tai lemia dekoncentracijos ir decentralizacijos principų nepakankamą įgyvendinimą. Be to, tarp savivaldybių ir apskričių jaučiama įtampa, nes kai kurios jų funkcijos dubliuojamos, įstatymuose nėra aiškiai nustatytos jų kompetencijos ribos.

Nors institucijų santykiai turėtų būti grindžiami bendradarbiavimo principais, įstatymų analizė ir praktika rodo, jog juos realiai sieja painūs ir nekonstruktyvūs pavaldumo santykiai. Remiantis įstatymais, apskritys neturi tiesioginės įtakos savivaldybių sprendimams priimti, tad jos tarsi aplenkiamos, o savivaldybės tampa tiesiogiai pavaldžios aukštesnio lygio valstybės institucijoms, kurios savo ruožtu daro tiesioginį poveikį joms, taip pažeidžiamas valstybės valdymo sistemos galių subordinacijos principas. Teisės aktuose nėra nustatomi optimalūs centrinio valdymo institucijų, aukštesniųjų administracinių vienetų ir savivaldos institucijų ryšiai, realiai jie pagrįsti daugiau ne tarp instituciniu bendradarbiavimu, bet kontrole. Niekas tiksliai negali pasakyti, kas už ką yra atsakingi. Tai jau prieštarauja Konstitucijoje įtvirtinto savivaldybių nepriklausomumo nuo valstybės institucijų principui. Taip pat ne iki galo įgyvendinamas subsidiarumo principas, dėl to didėja valdymo kaštai, blogiau tenkinami žmonių poreikiai, sistema tampa statiška, negeba reaguoti į greitai kintančio gyvenimo realijas. Todėl būtina atskirti skirtingų valdymo lygių subjektų kompetencijos ribas ir standartizuoti viešojo administravimo institucijas, t. y. tobulinti valdymą, jį dekoncentruoti ir decentralizuoti.

Tokia regionų valdymo sistema Lietuvos savivaldybių asociacijos netenkina, aptarti trūkumai, centrinio valdymo, apskričių ir savivaldybių institucijų santykių sistema neigiamai veikia funkcijų pa-

siskirstymo ir įgyvendinimo procesus, kartu ir efektyvią vietos savivaldos plėtrą.

Lietuvos savivaldybių asociacijos suvažiavimuose ne kartą buvo priimti kreipimaisi į Seimą bei Vyriausybę, siūlantys priimti tam tikras nuostatas ir parengti reikiamus teisės aktus, kuriuos įgyvendinus galima būtų tikėtis, kad regionų plėtros tarybos bus veiksmingos, galės įgyvendinti joms priskirtas funkcijas. Pažymėtina, kad Europos Tarybos vietų ir regionų valdžių kongreso rekomendacijose „Dėl vietos ir regionų demokratijos Lietuvoje įgyvendinimo priemonių“ įvardijamas galutinis regioninės valdžios reformos tikslas – „sukurti regionus, kuriems vadovautų tiesiogiai išrinktos regioninės tarybos, atstovaujančios tikrai regioninės savivaldos sistemai“, o dabartinis regiono administravimo modelis laikomas pradiniu žingsniu siekiant sukurti regioninę savivaldą.

Lietuvos savivaldybių asociacija daugelį kartų akcentavo siekius perimti žemėtvarkos ir nuosavybės teisių atkūrimo, savivaldybių teritorijų planavimo lygmens, detaliųjų planų priežiūros, nekilnojamųjų kultūros vertybių valdymo, naudojimo ir disponavimo jomis priežiūros funkcijas. Lietuvos savivaldybių asociacija 2003 m. suvažiavime, siekdama stiprinti ir plėtoti vietos savivaldą ir atsižvelgdama į tai, kad didžiausia gyventojų viešųjų reikalų bei kasdienių poreikių dalis turi būti tenkinama savivaldybių institucijose, į viešojo administravimo procesų pertvarkymą pažiūrėjo plačiau ir paragino Seimą bei Vyriausybę neatidėliotinai vykdyti realų centrinių viešojo administravimo institucijų decentralizavimą. Mums suprantami su decentralizavimu, t. y. funkcijų perdavimu, susijusio proceso svarba ir mastai, nes kiekviena reforma, be politinės valios, reikalauja kruopštaus pasirengimo ją vykdyti, visų perdavimo procesų modeliavimo ir pagaliau papildomų finansinių išteklių. Su šiomis problemomis savivaldybės jau susidūrė, kai 2003 m. iš apskričių buvo perduodamas žemės ūkio funkcijų įgyvendinimas, o vėliau ir statybos leidimų išdavimas.

Koks turėtų būti ateities modelis? Kalbant apie ateities modelį, galimi įvairūs variantai. Aš turiu savo nuomonę dėl to, kaip galėtų atrodyti tas modelis ateityje, ją dar sustiprino šiandien kalbėjusieji

garbūs mūsų svečiai, komiteto pirmininkas. Dėl mūsų 60 savivaldybių smulkinimo, arba skaičiaus didinimo tikrai kyla labai daug abejonų, ar to reikia. Kaip girdėjome, tiek mūsų kaimynai, tiek mūsų svečiai – visi kalba apie vieną ir tą patį: kaip savivaldybes sustambinti (sumažinti jų skaičių), kad jos būtų pajėgesnės įsisavinti Europos Sąjungos fondų lėšas, kad jos galėtų ir turėtų galimybę lengviau kofinansuoti projektus, kuriems gauna finansavimą. Man, kaip buvusiam verslininkui, atrodo paprasta ir aišku, ką gali maža uždaroji akcinė bendrovė, ką gali didelė uždaroji akcinė bendrovė ir ką gali korporacija. Kaip ūkininkams, kurie sprendžia savivaldos ir žmonių problemas, atsakymas yra lyg ir vienas. Tikrai didelis vienetas su dideliu biudžetu gali spręsti iškilusias problemas. Kiek aš žinau, ir Seimo Pirmininkas sulaukė svečių, kurie ragina kuo greičiau Lietuvoje įsteigti 90 savivaldybių ar bent dar penketą, dešimtį. Aš nerandu kitokio argumento kaip vienintelį – Lietuvoje yra miestelių, kurių vietiniai politikai nori, siekia valdžios. Bet, deja, galbūt dėl jų kompetencijos, galbūt dėl jų nevykusio politikavimo, netgi drįsiu pasakyti, jie nemato kitos išeities ar galimybės, kaip tapti tarybos nariu, galbūt meru ar vicemeru. Ir jie prieina prie išvados, kad atsisakyti šiam miesteliui nuo savivaldybės, nuo tos savivaldybės, kuriai jie priklauso, vietiniu lygmeniu jie jau būtų žinomi politikai ir realūs kandidatai užimti tos savivaldybės vadovaujamą postą. Aš manau, jeigu mes kalbame apie priartinimą valdžios prie žmogaus, tai tikrai ne būdas smulkinėti savivaldybes arba artinti kilometrų skaičių nuo savivaldybės centro iki gyventojų.

Dėl apskričių skaičiaus mažinimo turiu šiek tiek kitokią nuomonę nei komiteto pirmininkas. Ar mano nuomonė gera, vertinti mums visiems. Aš manyčiau, kad mažinimas apskričių skaičiaus nebūtų teisingas dėl tokių priežasčių. Pirmiausia, nors Lietuva ir nėra didelė, bet regionai ir mūsų dabartinės apskritys labai skiriasi, jei vertintume sostinę, didžiuosius miestus. Ir jeigu kalbėtume apie apskritį, į kurią įeitų, pavyzdžiui, dabartinės Alytaus apskrities savivaldybės ir sostinės savivaldybės, kad ir kokių būdu būtų sudaroma regiono taryba, būtų labai sunku turėti kokią nors įtaką to regiono tarybos sprendimų priėmimui. Manau, kad 10 regionų ar 10 apskričių gal-

būt būtų vienas iš variantų, juo labiau kad reforma ne taip skaudžiai paliestų dabartinės apskritis, jų administracijos ir t. t. Taigi manoma, jog teritorinių valstybinių administracinių subjektų veikimo zonos galėtų būti šių lygmenų: 10 apskrities regioninės plėtros tarybų, 10 apskričių, 60 savivaldybių. Palikti laisvę kiekvienai ministerijai ir įstaiigai prie Vyriausybės nustatyti teritorinių padalinių veikimo zonas.

Apskrities regionų plėtros tarybos sudaromos delegavimo būdu iš įeinančių į apskritį savivaldybių tarybų atstovų. Manychiau, kad renkant atskirai regionų tarybos narius būtų labai sudėtinga mūsų rinkėjams išaiškinti, į kurią tą tarybą dabar yra renkami atstovai. Mes žinome, kad miesteliuose, kaimuose žmonėms sunku išaiškinti patį lengviausią rinkimų modelį, pačią lengviausią rinkimų sistemą. Apskrities regioninės plėtros tarybos planuoja regiono plėtrą, iniciuoja regioninių projektų rengimą, koordinuoja jų vykdymą. Apskrities regionų plėtros tarybos dalyvauja administruojant Europos Sąjungos struktūrinę paramą vietiniams ir regioniniams poreikiams tenkinti, turi taryboms atskaitingą vykdomąją instituciją. Apskrities viršininkas skiriamas Lietuvos Respublikos Vyriausybės Regionų plėtros tarybos siūlymu. Jis yra Regionų plėtros tarybos pirmininkas, kuris veikia kaip vykdomoji, apskrities Regionų tarybos sprendimus įgyvendinanti ir turinti atskirai jam įstatymu suteiktus įgaliojimus vykdyti kai kurias valstybines funkcijas institucija. Apskrities viršininko administracija įgyvendina atstovaujamosios apskrities institucijos priimtus sprendimus. Savivaldybėms perduodamos apskričių viršininkų administracijų vykdomosios funkcijos, tokios kaip žemėtvarkos, atsakomybės už socialinių paslaugų organizavimą ir panašiai, išskyrus valstybinės priežiūros funkcijas. Vyriausybės atstovui palikti savivaldybių ir priskirti apskričių administracinę priežiūrą.

Žinoma, šiuo atveju reforma turi būti vykdoma atsižvelgiant į ilgalaikę perspektyvą, o ne siekiant laikinos padėties pagerinimo dalinėmis reformomis. Sisteminiu požiūriu šalies valdymui optimizuoti būtinas aiškus valstybės valdymo perspektyvinis modelis, kuris leistų atsakyti į klausimą, kokią valstybę su jos valdymo organizacine bei institucine struktūra norime matyti ateityje. Remiantis šiuo modeliu, pirmiausia turėtų būti detalčiai peržiūrėtos visos šiuo metu vyk-

domos valdymo funkcijos ir centriniu, ir apskričių, ir savivaldybių lygmeniu, nubrėžtos aiškios ribos ir kompetencija atskirais lygmenimis vykdomų funkcijų pagal pasirinktą valdymo modelį, taip pat įvertintas funkcijoms šiuo metu skiriamas ir po valdymo reformos numatomas skirti finansavimas.

Lietuvos Respublikos viešojo administravimo sistema nuolat tobulinama, stiprinami teisiniai ir ekonominiai pagrindai, tačiau pripažįstama, jog viešojo administravimo sistema vis dar susiduria su daugeliu problemų. Tad turi būti nuosekliai reformuojama ir tobulinama remiantis subsidiarumo principu, diegiant efektyvesnę valdymą, modernias informacijos apdorojimo technologijas, skatinti inovacijas viešųjų paslaugų sektoriuje, investuojant į žmoniškųjų išteklių kapitalą ir įgyvendinant elektroninę valdžią. Galima teigti, jog lig šiol Lietuvos viešojo administravimo sistema vis dar nėra pasiekusi pakankamo dekoncentravimo ir decentralizavimo lygių, nes įstatymuose įtvirtinta ir praktiškai įgyvendinama sistema suponuoja situaciją, kai valdžios galias daugiausia yra sutelkusi valstybės administracija, todėl nėra decentralizuota atsakomybė. Norint užtikrinti demokratiškus principus įgyvendinimą ir visuomenės narių interesų patenkinimą būtina susitarti dėl valdymo srities. Reikia pabrėžti, jog valstybės valdymas ir vietos savivalda negali būti tapatinami. Centrinės valdžios institucijos ir savivaldybės, derindamos decentralizacijos principą su centralizacijos, veikia sąveikos pagrindu, jų interesai derinami tarpusavyje. Žinoma, vietos valdžios institucijoms turi būti suteikta galimybė ganėtinai savarankiškai prisiiimti išpareigojimus ir rinktis įgyvendinimo priemones bei joms realizuoti reikalingus šaltinius. Deja, praktikoje susiduriama su daugybe problemų, todėl atsiranda atotrūkis tarp to, kas turi būti, ir to, kas yra.

Pabaigoje norėčiau pasakyti labai trumpą anekdotą, jį turbūt daug kas Lietuvoje girdėjo. Per upę buvo nuspręsta pastatyti laikiną tiltą. Kad būtų saugu, reikia sargo. Jeigu reikia sargo, vadinasi, reikia, kad jį kažkas priimtų į darbą ir mokėtų atlyginimą. Tam buvo sukurta visa administracija: direktorius, sekretorė, buhalteris, vairuotojas. Be abejo, tą tiltą po metų dvejų ėmė ir išardė, nes jis buvo laikinas. Sargą atleido, bet administracija liko. Ačiū. (*Plojimai*)

Prof. STASYS VAITEKŪNAS,

*Klaipėdos universiteto Socialinių mokslų fakulteto
Socialinės geografijos katedros
vedėjas*

Gerbiamasis pirmininke, gerbiamieji pirmininkai, ponai ir ponios, mano padėtis šioje situacijoje yra gana keista, nes prieš 15 metų aš įrodinėčiau, kad turi būti kaip tik tokia sistema, apie kurią šiandien kalbame ir norime ją stipriai pakeisti. Nenorėčiau pasakyti, kad tai, ką priėmė Seimas, yra blogai. Rezultatai šiandien apibendrinti knygoje „Lietuvos regionų portretas“, ji ką tik pasirodė, taip pat išleistas kompaktinis diskas ir netrukus anglų kalba išeis didelis tiražas. Manau, jis bus naudingas ir užsieniečiams.

Taigi pabandykime pasižiūrėti. Mano mintys gal šiek tiek skirsis nuo ką tik kalbėjusio pono R. Malinausko kalbos. Aš daugiau kalbėsiu daugiau apie Lietuvos regionus – jų skaičiaus problemą. Per praėjusius 15 metų pamatėme ir plusus, ir minusus. Pagrindiniai plusai buvo tie, kad daugelis regionų iš tikrųjų atsigavo, tapo apskritimis ir centrais – ar imsime Tauragę, ar Uteną, ar kitus regionus.

Kodėl reikia keisti? Dabartinės Lietuvos apskritys buvo suformuotos 1994 metais. Buvo patvirtinta 10 apskričių, nors mūsų darbo komisija siūlė labai įvairių skaičių – nuo 4, 5 iki 12, 16. Seimas ir Vyriausybė pasirinko 10 apskričių. Bet aš kalbu apie apskritis, o ne apie regionus. Ką reikia daryti? Kaip mes girdėjome iš pranešėjų, ypač užsienio, ką mes matome Lenkijoje, iš tikrųjų visur vyksta stambinimo procesas. Aš nenoriu pasakyti, kad mes turime sekti bet kuriuo pavyzdžiu. Mes turime pasitikslinti, ar visko mums reikia, kas tinka užsienyje, ar tinka Lietuvoje. Tačiau vis tiek iškyla klausimas, ką reikia daryti: koreguoti tas apskritis, palikti taip, kaip yra, ar visiškai panaikinti?

Kodėl šiandien netinka 10 apskričių? Kai buvo kuriamos apskritys, buvo kuriami ne regionai (apie regionus mes tada visai nekalbėjome), o apskritys, kaip valstybės valdymo pakopa. Antra, kuriant apskričių projektą Lietuva nebuvo Europos Sąjungos nare ir jai nebuvo taikomi kriterijai, būdingi Europos Sąjungos regionams, nie-

kas nežinojo, kada Lietuva taps Europos Sąjungos nare. Trečia, per praėjusius beveik 15 metų pasikeitė Lietuvos ekonominė, politinė ir socialinė situacija. Ketvirta, pasikeitė valdymo metodai ir priemonės. Tai, ką anksčiau siūsdavo į apskritis (raštus, laiškus), šiandien per keletą sekundžių galima nusiųsti elektroniniu paštu. Penkta, apskritys netapo efektyviais valstybės valdymo administraciniais vienetais, nes ministerijos neatidavė tų funkcijų, kurias perduoti apskritims buvo numatyta projektuose. Kaip ir savivaldybės, jos taip pat kai kurių funkcijų neatidavė apskritims. Taigi apskritys tapo tarsi vienu ir kitu įvaikiu, neturinčiu nei tikro tėvo, nei tikros mamos. Šešta, apskritys, neturėdamos kai kurių svarbių įgaliavimų, negali atlikti ir joms tinkamų funkcijų. Todėl daugumą svarbių reikalų verslo ir kitos kompanijos sprendžia ne apskrityse, kas buvo numatyta mūsų projektuose, o važiuoja į ministerijas ir tariasi tiesiai ministerijose. Taigi apskritys prarado tam tikras galimybes spręsti reikalus vietose. Tai, žinoma, nebuvo ir nėra gerai.

Pagrindinė apskričių koregavimo priežastis – tai kūrimas regionų, kurie atitiktų Europos Sąjungos kriterijus. Vienas iš Europos Sąjungos reikalavimų valstybėms narėms yra turėti regionus ir formuoti regioninę politiką, netgi nedidelėse valstybėse. Tokius regionus turi ir mažesnės valstybės už Lietuvą, kaip šiandien girdėjome, Danija, Olandija, Slovėnija, Estija ir kitos valstybės. Be to, 1994 m. projektas nėra įgyvendintas. Jeigu jis būtų įgyvendintas, galbūt šiandien turėtume kitokią situaciją, tai yra būtų sukurta daugiau savivaldybių. Kokia gali būti apskritis, tuo labiau regionas, turintis dvi arba tris savivaldybes? Tai jis iš tikrųjų nereikalingas. Jeigu apskritys smulkios, turėjo būti daugiau valsčių, nes jie yra bendruomenė. Mes truputį ne taip suprantame valsčius, kaip supranta Vakarai, ypač vokiečiai, ten juose sprendžiama viskas, jie turi savo finansavimą ir sprendžia, ką daryti: tiesti gatvę, remontuoti mokyklą ar steigti kokią nors polikliniką. Lietuvos apskritys yra per smulkios tapti regionais. Todėl jau vien dėl to negali būti pripažintos kaip regionai, nors Vyriausybė tą ir padarė.

Regionų kūrimas vyksta sparčiais tempais daugelyje naujų Europos Sąjungos narių. Lenkijoje 1991 m. Katovicose buvo priimtas

vardinamasis *Komunikat programowy*, kuriame sakoma, kad regionalizmas yra vienas svarbiausių dabartinės visuomenės reiškinų. Daugelyje Europos Sąjungos narių, nepaisant regionalizmo pavojaus, kas irgi kelia tam tikrą pavojų, negalima pasakyti, kad ir Lietuvoje nekeltų tokio pavojaus, regionai kuriami siekiant sumažinti ekonominius ir socialinius skirtumus. Ekonominiai ir socialiniai skirtumai Lietuvoje yra labai dideli. Imkime Kauno, Vilniaus ar Klaipėdos apskritis ir Tauragės arba Telšių apskritis ir matysime didžiulius ekonomikos skirtumus. Toliau. Silpniau išvystytiems regionams valstybė teikia mokesčių tarifų lengvatas, didina subsidijas. Jeigu taip atsitiktų, gali būti, kad tos mažos apskritys iš tikrųjų greičiau atsigautų. Deja, kai atvažiuoja užsienietis su investicijomis, jis sako, kad nori investuoti Vilniuje, Kaune arba Klaipėdoje. Ir mūsų Vyriausybė jam nepasako, kad ten viskas bus labai brangu, bet jeigu kursį įmonę Telšiuose, Plungėje ar Utenoje, tau sumažinsime mokesčius penkeriems metams ir panašiai. Tą daro visos pasaulio valstybės, bet mes to nedarome ir kažkodėl nenorime, o paskui sakome, kad maža apskritis negali gyventi.

Kokie turėtų būti regionų formavimo kriterijai? Pirma. Ryški regiono specializacija, išskirianti jį iš kitų regionų. Antra. Regiono produkcijos kiekis turi išaugti tiek, kad ne tik aprūpinamas pats regionas ir šalis, bet dalis tos produkcijos eksportuojama. Trečia. Įmonių tinklas yra sujungtas kokiais nors bendrais sisteminiiais ryšiais: energetika, transporto keliais, informaciniais tinklais, pačių verslininkų koordinacinių tarybų veikla. Ketvirta. Išaugęs regionų darbuotojų profesionalumas, besiremiantis mokslo inovacijomis, nauja technika, gebėjimu panaudoti naujas technologijas gamybos ir valdymo procesuose. Noriu sustoti prie ketvirto. Šiandien net Mokslo taryba pripažino, kad Lietuvoje naujos technologijos niekada arba bent artimiausioje ateityje nebus sukuriamos. Mes turime aukštosios mokyklose parengti specialistus, gebančius dirbti su naujomis technologijomis, kurios yra Vakaruose, bet mes to šiandien dar negalime padaryti. Ir penkta. Regione sukuriami harmoninga stambaus, vidutinio ir smulkaus verslo sistema.

Dabar pažiūrėkime į Lietuvos apskritis, kaip jos skiriasi pagal plotą. Matome didžiulį skirtumą. Mažos yra Marijampolės, Telšių,

Tauragės, netgi Klaipėdos apskritis nėra pati didžiausia. Matome 4–5 apskritis, kurių plotas didelis. Gyventojų skaičius. Yra tam tikra riba, kai mažėti gyventojų skaičius jau nebegali. Tai kam apskritis nedideliu gyventojų skaičiui? Apskritis kuriama, kaip daug kartų buvo minėta ir posėdžio pirmininko, ir pranešėjų, dėl gyventojų patogumo. Šiandien mes matome, kad 5 apskritis pagal gyventojų skaičių yra didesnė.

Lietuvos ekonominiai rajonai. Noriu priminti, kad XX a. šeštajame, devintajame dešimtmečiuose, nors oficialiai neįteisintus, ekonomistai, geografs ir architektai teritoriniam planavimui naudojo keturis regionus – Šiaurės, Rytų, Pietų ir Vakarų. Tuos regionus sukūrė, tiksliau sakant, įteisino, jums visiems gerai žinomas architektūros profesorius K. Šešelgis, ekonomistas K. Meškauskas ir kiti. Buvo 4 regionai. Dar daugiau. Prieš Antrąjį pasaulinį karą K. Pakštas Lietuvą siūlė suskirstyti į tris kantonus: Vakarų, Vidurio ir Rytų. Jo nuomone, to galėjo užtekti.

Mano nuomone, užtektų 4–5 regionų. Yra du variantai. Pagal pirmąjį variantą – 5 regionai, tai galėtų būti Šiaurės Lietuvos, kurio administracinis centras – Šiauliai, Aukštaitijos – Panevėžys, Vilnijos – Vilnius, Pietų Lietuvos – Kaunas ir Baltijos Žemaitijos regionas – Klaipėda. Pagal antrąjį variantą būtų Šiaurės Lietuvos regionas, kuris apimtų Šiaulius ir Panevėžį, nes Panevėžys iš tikrųjų kol kas neturi jokių regiono požymių. Toliau – Vilnijos regionas, Pietų Lietuvos – Kaunas ir Baltijos Žemaitijos regionas – Klaipėda. Tada daugiau ar mažiau atitiktų.

Kaip pasiskirstytų tokie penki regionai pagal plotą? Jų plotas būtų panašaus dydžio: Šiaurės Lietuva – 13 proc., Baltijos Žemaitijos – 19 proc., o Pietų Lietuva ir Vilnija – apie 26–27 procentus. Taigi du regionai būtų didesni ir trys regionai būtų mažesni. Galimi Lietuvos 4 regionai. Baltijos Žemaitijos būtų pats mažiausias, nors tai irgi priklausys nuo to, ką priskirsi tam regionui. Mes turime galvoti apie funkcijas, kokias gali vykdyti regionai ir kokias turi vykdyti tie regionai.

Kad Lietuvoje regionų reikės mažinti, rodo dar vienas dalykas – gyventojų skaičiaus prognozė. Šiandien, 2007 metais, turime 3,4 mln.

gyventojų, pagal optimistinį variantą tas skaičius išliktų iki 30 metų, bet jis man vis tiek atrodo pesimistinis, nes neišliks. Vidutinis variantas – 3,1 mln., pesimistinis variantas – 2,8 mln. Žinoma, kuris variantas bus tikslesnis, priklausys nuo ekonominio Lietuvos išsivystymo, bet kol kas nematome valstybės pastangų, kad lietuviams čia būtų sudarytos sąlygos. Aš esu labai patenkintas, kad šiandien mes jau žadame remti lietuviškas mokyklas Airijoje, Anglijoje, Ispanijoje. Bet ar ne geriau paremti mokyklas Lietuvoje, kad niekas neišvažiuotų? Jeigu ten mokyklos bus geresnės, tėvai ir sakys, važiuokim, vaikai, jūs gausite geresnį išsimokslinimą, įstosite Britanijoje ar Vokietijoje į universitetus, o čia baigę vidurinę jūs ten neįstosite. Man atrodo, gyventojų skaičiaus prognozės yra labai svarbios regionams mažinti. Galimi regionai pagal gyventojų skaičių. Tai maždaug tolygūs regionai: Baltijos Žemaitijos ir Šiaurės Lietuvos – po 19 proc., Pietų Lietuvos ir Vilnijos – po 31 proc. gyventojų.

Rajonų atitiktis Europos klasifikacijai. Nustatyti Lietuvos keturi regionai taptų ekonomiškai ir kultūros požiūriu pajėgesni ir atitiktų Europos Sąjungos kriterijus. Pagal Europos Sąjungos Statistikos biuro (Eurostato) klasifikaciją šie keturi regionai patektų į gausiausią, kartu ir mažiausių trečiojo rango NUTS III grupę. Joje 2004 m. gegužės mėnesį buvo 15 šalių su 1 031 regionu. Taigi Lietuva tame kontekste atrodytų gana normaliai.

Išvados. Apskričių skaičiaus mažinimas negali būti mechaniskas jų pavertimas regionais. Jos turi atitikti regionams keliamus reikalavimus. Antra, sumažėjus apskričių skaičiui turi keistis ir rajonų savivaldybių skaičius. Aš nežinau, ar jos turi didėti, ar mažėti. Čia vėlgi priklausys nuo funkcijų, kurias turės savivaldybės. Mums reikia susitarti, kas tai yra – ar rajonų savivaldybės, kaip yra dauguma, ar savivaldybės, kaip Pagėgių, ar dar kas nors panašaus. Turime turėti vieną terminą, koks jis turi būti, nežinau. Trečia, formuojant regionus, turi būti formuojama ir regioninė politika, keistis jų valdymas, jų teisių bei pareigų turinys.

Ačiū už išklusimą, linkiu visiems linksmų Šventų Velykų ir sėkmingo darbo. Ačiū. (*Plojimai*)

DISKUSIJA IR KONFERENCIJOS REZULTATŲ APIBENDRINIMAS

PIRMININKAS. Dr. J. JAGMINAS. Gerbiamieji konferencijos dalyviai, dabar, po visų pranešimų ir kalbų, kaip ir tarėmės, prašom klausti, išsakyti savo samprotavimus. Prašom.

R. MALKEVIČIUS. Laba diena, gerbiamieji kolegos. Ričardas Malkevičius, Viešojo administravimo institutas. Aš šia tema domiuosi ne pirmi metai, teko būti ir atsakingam už tuos dalykus, tad norėčiau pasakyti štai ką. Iš klausėm labai gerų pranešimų, ypač pritarčiau kolegai R. Čiupailai ir komiteto pirmininko kai kurioms mintims. Bet, kolegos, jeigu mes kalbame apie regioninę politiką, pirmiausia reikėtų aiškiai pasakyti, kaip mes tų regionų ribas nubrėšime. Čia buvo labai gerai kalbėta, kad vis dėlto turi būti pertvarkyta. Dėl to aš nepritarčiau minčiai, kad apskritys jau yra regionai, ir taškas, ir palikime, ir viskas. Tik vienas klausimas – kas mums dažniausiai sutrukdė. Dar 2001 metais buvo labai aiškiai pasakyta, kad vietoj dešimties apskričių reikia penkių. Nežinau, kodėl penkių. Gal dėl to, kad per pusę dalyti buvo lengviau. Aš iš tikrųjų matau tik vieną galimą teritorinio regionalizavimo principą – tai yra ekonominio homogeniškumo principą. Tada mes galime taikyti ir profesoriaus S. Vaitekūno

parodytus fiskalinius modelius, subsidijavimo arba kitokio palaikymo vienokios ar kitokios veiklos, tada mes galėtume tą politiką įvardyti. Ar tai būtų mūsų biudžeto lėšos, kurios eitų šitiems dalykams, ar būtų Europos lėšos – visa tai turėtų būti dėl vieno tikslo, bet tada reikėtų atsisakyti vieno principo – dalytis apskričių vadovų vietas kaip rinkimų karo grobį, nes šiuo metu yra taip. Jeigu mes taip dalysimės, niekada nesumažinsime apskričių. Tada aš siūlyčiau padaryti kitaip: ne 10, o 12, nes apaštalu buvo 12, pajuokausiu. Jeigu iš tikrųjų norime padaryti, kad pasidalijimas būtų racionalus, tik taip reikėtų.

Dar vienas aspektas. Čia buvo daug kartų akcentuota, kodėl reikia juos skirti? Nes klausimas toks, kas yra apskritis, t. y. kokia yra regioninės valdžios misija? Tai yra derinti vietos valdžių interesus. Tai gal tada leiskime ir išsirinkti. Čia Konstitucinis Teismas, gal ir nenorėdamas, mums davė rimtą progą. Jis pasakė, kad Rinkimų įstatymą, t. y. atstovavimą piliečiams vietos valdžios lygmeniu, reikia keisti. Gal tada vadovaujantis tokiu principu reikia ir pasižiūrėti? Tada jau galima kalbėti ir apie valdymo modelius, ir visa kita. Pažiūrėkite, ką mes darome? Iš tikrųjų instinktyviai mes mėginame tai kompensuoti. Mes turime apskrities valdymą, bet kuriam regiono tarybą, kuri iš tikrųjų atitiktų regiono interesus ir mėgintų juos spręsti. Jeigu, sakykim, žmonės protingi ir susitaria, tada apskrities administratorius gali susitarti su ta regiono taryba, kurios galios, deja, ribotos, apipjaustytos, ir jie gali kažką įgyvendinti, jeigu jie bus normalūs, o jeigu ne? Tada klausimas toks. Jeigu norime homogeniško valstybės valdymo, gal tada ir pasidalijam šitą modelį?.. Tai kelios mintys, kurios iš tikrųjų seniai jau yra sukurtos, seniai apibendrintos ir daugeliui žinomos, sakyčiau, profesorius S. Vaitekūnas jas čia tik įvardijo. Galbūt galima diskutuoti dėl konkrečių ribų, dėl koncepcijų, padalijimo ar panašiai, bet iš esmės atsakymai yra. Juos reikia vykdyti, ir seniai. Ačiū už dėmesį. (*Plojimai*)

PIRMININKAS. Labai ačiū. Kas dar norėtų? Prašom.

L. ALESIONKA. Ačiū. Gerbiamasis pirmininke, merai, kolegos ir visi, kuriems rūpi ši reforma. Esu Vyriausybės atstovas Panevėžio

apskirtyje. Kažkada šiuose rūmuose kėliau ranką kaip Seimo narys ir sutikau, kad būtų dešimt apskričių. Aš siūliau daryti penkias apskritis, o argumentai buvo tokie. Kaip Sveikatos reikalų pakomitečio pirmininkas tuo metu buvau tam tikras koordinatorius kuriant sveikatos sistemos reformos įstatymų pagrindus. Aš ir dalis mano kolegų matėme penkias medicinines apskritis, iš ten ir skaičius 5. Jį ir dabar pašmonėje turiu, norėčiau palaikyti ne dešimt, o penkis. Bėgo laikas, bet tuo metu buvo nuspręsta kitaip. Tuo metu buvo norėta ir Švenčionių apskrities, ir dar kažkokios apskrities. Kiekvienas politikas, kaip buvo sakyta, tempė į savo parapiją dėl savo interesų. Nugalėjo kitokia nuomonė – ir dešimt. Laikas parodė, kad vis dėlto penkių teritorinių ligonių kasų, kurios šiandien valdo ne vieną milijardą litų ir apmoka paslaugas, plius Pasaulio banko pinigai, pakanka. Šitai sutvarkyta.

Mes, Vyriausybės atstovai, dažnai renkamės, diskutuojame ir keliame problemas. Nurodome teisės aktus, kurie mus, kaip vykdančius priežiūrą, konstitucinę kontrolę, stato į keistą padėtį dėl šiandien egzistuojančių modelių. Pavyzdys žemės reforma. Ar Vyriausybės atstovas apima viską? Štai ką tik gautas Ministro Pirmininko įpareigojimas apskritims teikti informaciją kas mėnesį. Labai neseniai buvau susitikęs su premjeru G. Kirkilu, kalbėjome apie vieną svarbiausių problemų – žemės reikalų sutvarkymą šiais metais. Kaipgi yra? Kažkada, pamenu, kai buvau meru, taip pat pritariau kolegoms merams, kurie norėjo, kad žemės reikalai būtų gražinti atgal savivaldybėms. Savivaldybės geriausiai mato ir žino, kaip tai reikia išspręsti ir sutvarkyti. Dabartinis modelis. Ką aš kontroliuoju? Aš kontroliuoju nuo čia iki čia, ką daro, pavyzdžiui, Panevėžio rajono savivaldybė. Paskui viskas ateina į apskritį, ten nosies įkišti negaliu. Tada vėl grįžta į savivaldybę su tam tikromis rezoliucijomis, patikrinimais, išvadomis. Štai tą gabaliuką aš kontroliuoti galiu. Vėliau, kai jau grįžtama atgal, kai apskrities vadovas deda galutinį parašą, priima galutinį sprendimą, vėl iš Vyriausybės atstovo kontrolės zonos ir galimybių tai iškrenta. Tokių modelių yra ne vienas ir ne du. Mes matome tas problemas ir keliame tuos klausimus Vyriausybei. Labai

vaisingai paskutiniu metu susiklostė mūsų bendravimas su Valstybės valdymo ir savivaldybių komitetu ir jumis, pirmininke. Rezultatai gerėja. Šios kadencijos Seimas daug įstatymų spragų taiso, Vyriausybė taip pat ryžtingai pasiryžusi eiti, sakykim, kai kurių teisės aktų keitimo ir tobulinimo keliu, nes gyvenimas diktuoja kitas sąlygas.

Kokia gi būtų perspektyva? Manęs nebaido skaičius 5. Kas ten sakė, kad Panevėžys nepatrauklus? Aš nesu meras, bet skaitau *Financial World*, o ten apklausa. Trys miestai Europoje šiandien patraukliausi ir populiariausi investicijoms: Paryžius, Berlynas ir Lilis. Rytų Europos lyderis – Vilnius. Iš ne sostinių regionų – Panevėžys. Kaip ten atsidūrė Panevėžys, neturiu galimybės paklausti to žurnalo, bet taip yra, taškas, parašyta, o kaip rusai sako, kas plunksna parašyta, to kirviu neiškaposi.

Suprantu, kokį didžiulį darbą šį kartą pradėjo Seimas bandydamas tobulinti regionų savivaldą. Sudarytos dvi tikrai kompetentingos darbo grupės, turinčios didelį intelektualinį ir patirties potencialą. Kadaisė įkūriau apskritis, tačiau pasibaigus kadencijai turėjau palikti šiuos rūmus. Taip ir nesugebėjau paprašyti, kad ministerijos perduotų dalį funkcijų apskritims, o apskritys dirbtinai neatimtų nieko iš savivaldybių. Laikas parodė, kad toks parėmimas, deja, neefektyvus. Labai gerai, kad ne V. Šustauskas savo mitinguose sprendžia šiuos klausimus, o čia, Seime, tokia ori tarptautinė konferencija. Ačiū jums, kad kantriai klausėte. Ačiū, pirmininke.

PIRMININKAS. Dar kartą gerbiamasis R. Malkevičius. Prašom.

R. MALKEVIČIUS. Gerbiamieji, dar siūlyčiau tokį dalyką. O gal tiktų darbo grupei suformuluoti rekomendaciją, kuri skambėjo ir R. Noreikienės kalboje. Pirmiausia Vyriausybei, o ir Seimui inicijuoti kryptį dėl šalies regionalizavimo. Pirmą rekomendaciją – turi būti sprendimai. Paskui eitų visi kiti momentai. Vienas toks momentas. Buvo BVP vienam gyventojui mažėjimas. Bet reikėtų žiūrėti, kad keičiasi pati sankloda produkto gamybos. Sakykim, vienu momentu (imta nuo 1995 m.) tai buvo paremta pigia darbo jėga ir galbūt gamyba, neparemta technologijom. Dabar šita struktūra keičiasi.

Kitas klausimas, kurį mes turėtume vėlgi nagrinėti. Kodėl vis dėlto reikia tų dešimties apskričių, jeigu mes sakome, kad 5 regionai gali atlikti šią funkciją? Tada mes turime perteklinį dalyką. Tada, sakyčiau, gal nereikia prisirišti. Nors kolega čia sakė ir Europos Sąjunga, ir panašiai, bet, žinot, aš manyčiau, Europos Sąjunga tą apskričių perdarymą „prarytų“. Pagrindinis klausimas būtų toks – turėtume suformuoti ekonomiškai homogeniškesnius regionus. Tai yra pagrindinis dalykas. Ten, kur mes vykdome rekreaciją, tame regione galėsime subsidijuoti. Gerai, senesni metodai, bet tai yra subsidijavimas, investicijų pritraukimas ir šitie dalykai juk skatina. Aš sutinku, kad tada ir intelektualo kūrimas, universitetiniai dalykai gali... mes apie klasterius nekalbame. Mes randame bendrą kalbą. (*Balsai salėje*) Pirma turėtų būti Vyriausybės ir Seimo sprendimas, kad šią dalyką peržiūrime iš principo.

PIRMININKAS. Kas daugiau? Prašom, gerbiamasis profesoriau. Sutarkime, kad 3–4 minutes. Gerai? Labai ačiū.

P. KAVALIAUSKAS. Gerbiamasis pirmininke, mielieji konferencijos dalyviai! Aš esu Paulius Kavaliauskas iš Vilniaus universiteto. Taip jau likimas susiklostė, kad teko dalyvauti rengiant šalies administracinę reformą ir būti daugelio komisijų nariu, o paskutinės nebeteko. Žinoma, norėčiau visų pirma pasidžiaugti, kad vėl pajudėjome iš mirties taško, kad mintys, kurios buvo daugelį metų plėtojamos ir, atrodo, buvo prieita prie reformos, paskelbti metmenys, paskui užgesintos, numarintos, o dabar vėl iš naujo reanimuojamos. Tai labai malonu. Ir dar maloniau, kad tos kalbos, bent jau mano nuomone, kur kas teigiamesnės, negu buvo prieš ketverius ar penkerius metus.

Ką aš norėčiau pasakyti? Lietuvoje yra 3 mln. nuomonių, kaip žinome. Nuomonių skaičius mažės, nebent gyventojų skaičiui mažėjant. Dabar yra toks. Aš turiu savo nuomonę, vieną iš tų trijų milijonų, ir trumpai kai kuriais klausimais ją pabandyčiau pareikšti. Pirmiausia tai, kad mūsų valstybė, kaip priimta Europos Sąjungoje, turi plėtotis pagal tvaraus, subalansuoto vystymo koncepciją. Tai reiškia,

kad mūsų regioninė politika, nustatanti šalies vystymo gaires, turėtų būti orientuojama šitos ideologijos pagrindu, tai yra apimant tris sudedamąsias puses, kitaip sakant, mąstyti reikia mažiausiai trimis „raukšlėmis“: ekonomika, sociologiniai dalykai, socialiniai ir ekologiniai. Šiandien, gaila, konferencijoje girdžiu siūlymus tik iš vienos „raukšlės“, mąstymas šiek tiek vienpusis, siūlymai formuojami, jie remiami vienos pusės. Tai yra vien tik ekonominis samprotavimas. Tai gerai, tačiau manyčiau, kad ne visai pakanka. Iš kitos pusės, yra dar toks dalykas, kad mūsų valstybė yra planuojama, ir turim dviejų rūšių planavimą: strateginį planavimą ir teritorijų planavimą. Kol kas, deja, jaučiu per didelę hipertrofiją formuojant regioninę politiką. Taip jau susiklostė pas mus, kad viskas remiasi strateginiu planavimu. Teritorijų planavimas užmirštas, arba jis nepakankamai prisimenamas. O tai yra lygiavertės planavimo dalys, Vakaruose taip yra ir pas mus taip turėtų būti. Kartu šiek tiek pataisysiu gerbiamąjį A. Šedžių. Vis dėlto Lietuvos generalinis, arba bendrasis planas, kurio buvau vienas iš vadovų, nenumatė apskričių stabilizavimo ar palikimo. Buvo numatyta net 16 regionų centrų, tai yra plius šeši prie dabartinių. Taigi yra priešingai. Tai, kad šio Seimo patvirtinti nutarimai dėl teritorijų plano nevykdomi, čia jau yra kitas dalykas.

Dabar principinis dalykas. Vis dėlto man visada nerimą kelia, kai kardinalūs, esminiai, fundamentalūs siūlymai dėl valstybės ateities remiasi vien tik esamos padėties fiksavimu ir statistine apžvalga, tai yra įvedami visokie vidurkiai, vienas kitas rodiklis, bet viską stengiamasi pagal statistiką išmąstyti. Mano giliu įsitikinimu, reikėtų suprasti, kad tai yra tikslinio planavimo dalykas. Tai yra mes turime galvoti apie ideologiją, iš pradžių nustatyti tikslus, ko norime. O ne taip, kad remiamės gyventojų skaičiumi, teritorijos dydžiu ar BVP. Vis dėlto tai per daug supaprastintas dalykas. Tikslinį mąstymą reikėtų gražinti.

Žinoma, dabar jau gerai, anksčiau niekaip nebuvo galima įtikinti, kad reikia Eurostato sistemos – nuo NUTS I iki NUTS IV – laikytis. Mes padarėme lietuvišką fortepijoną, kad NUTS I ir NUTS II yra tas pat. Pagaliau valstybinės institucijos dideliu mano džiaugsmu pripažįsta, kad reikia eiti ir į šituos regionus. Kai prieš dešimt metų

tai buvo sakoma, niekas nenorėjo girdėti. Bet taip pat labai gerai, kad dabar nebekeliamas klausimas, kaip prieš ketvertą metų, kai buvo reformos metmenys bandomi rengti, kad jeigu jau apskritis didiname ar ką nors keičiame, tai, kas dabar yra, išnyksta. Dabar kalbama, kiek supratau, kad vis dėlto turi būti NUTS II lygis ir NUTS III lygis. Kitaip sakant, klausimas, kokias mes suteiksime funkcijas, kaip įforminsime šį dalyką. Man labai patiko kolegės iš Suomijos pranešimas, nes tai atitinka ir mano mąstymą. Kam išradinėti dviratį? Manau, kad Suomija labai gerai įvykdė savo reformą, sudarė stambius regionus, atlikta pagal Eurostato sistemą. Regionų yra ir makro-, didelių, ir mezo-, NUTS III dydžio, kaip dabar mūsų apskritys.

Kai kalbama apie skaičių, reikėtų kompleksčiau galvoti. Mes pamirštame ir etnokultūrinius ekologinius dalykus, apskritai valstybės plėtrą. Labai teisingai kalbame apie homogeniškumą. Aš šiek tiek nusimanau apie Lietuvos teritoriją ir galiu visiškai atsakingai pareikšti, jeigu norime, kad mūsų didieji regionai būtų homogeniški, turėtų ūkinį potencialą, turėtų atitinkamus ryšius, Lietuvoje turėtų būti trys regionai, tai yra Rytų, Vidurio ir Vakarų. Tai – vadovėlinė tiesa. Keturių regionų sistema jau yra šiek tiek dirbtinė. Ekonominiai regionai buvo tokie, bet jie nieko neįpareigojo, tai buvo daugmaž specializacijos dalykai. Reikėtų svarstyti dar rimčiau šią trijų regionų koncepciją, ji gerai sublimuoja daugelį socialinių, kultūrinių reikalų, taip pat ekonominiai dalykai sueina į vieną kontekstą.

Dėl to, kas lieka tada iš kitų regionų. Nemanyčiau, kad dešimtų mezo-, vidutinio dydžio, regionų yra optimalus tinklas. Iš tikro pagal Lietuvos generalinį planą turėtų būti apie 16, galima diskutuoti dėl 14 ar 16, ar 18, bet visais atvejais keliolika. Dešimties tikrai nepakanka. Jų ribos yra gana dirbtinės ir jas stabilizuoti visiems amžiams būtų nedovanotina klaida. Aš pats žinau, kaip tos ribos buvo nustatytos, dabar apie tai nekalbėsiu, nelabai moksliniais kriterijais, kai kurie yra geri, bet ne visi. (Baigiu.) Nenorėčiau, kad būtų sustabdytas savivaldybių skaičiaus didinimas. Vis dėlto naujos savivaldybės, kurias pavyko įkurti, patenkintos, kiek žinau, dirba normaliai ir tai yra šalies periferijos gaivinimo dalykas. Ir ne vien tik tai. Pagaliau pats Savivaldybių asociacijos prezidentas irgi tapo meru, nes nuo

Varėnos buvo atskelti Druskininkai. Kitaip ten nebūtų buvusi suformuota normali savivaldybė.

Baigdamas vieną pastabą dėl funkcinų regionų. Žinoma, jų yra per daug, kai ministerija ten valdyti sukuria savo teritorinius padalinius. Paprastai literatūroje vadinama funkciniais regionais. Jų yra visokių ir, matyt, suvartyti į tam tikras apskritis būtų klaida. Kaip nėra universalus vaistas nuo visų ligų, taip nėra skirtingoms funkcijoms „gydyti“ vienodų teritorinių vienetų. Matyt, kai kur galima ir optimizuoti, bet nedarykim visiškos unifikacijos. Tikrai nepadarysim niekada universalių, visiems reikalams tinkamų regionų. Ačiū už dėmesį. (*Plojimai*)

PIRMININKAS. Dėkojam profesoriui P. Kavaliauskui. Prašom prie mikrofono, dar kalbėti nori ir profesorius S. Vaitekūnas. Prašom.

S. VAITEKŪNAS. Iš tikrųjų gal šiandien buvo kalbama daugiau remiantis statistiniais terminais, bet statistika yra ir tam tikra kokybė. Taigi negalima to atmesti. Žinoma, pirmiausia reikia aptarti funkcijas, bet kartu ir statistiką. Kaip mes matėm, danai su suomiais tą puikiai padarė. Turi tik keturis regionus po 800 tūkst. gyventojų, kas maždaug Lietuvai irgi tiktų, bet mes negalim kopijuoti. Aš turiu vieną klausimą ponui Ž. K. Svetikui. Jis sako, kad jeigu liktų 10 apskričių, 4 regionai, vis tiek liktų tai dešimčiai apskričių Vyriausybės įgaliotinis. Ar aš ne taip supratau? Ką jie vienuolika veiks nepasidalydami, kokią apskritį kuruos? Ar to reikia? Tikrai abejoju. Manau, kad ne. Ir dar į vieną dalyką noriu atkreipti dėmesį. Man jis labai patiko. Buvo pasakytas laikas – reforma įvykdyta per pusantrų metų. Greitai. Duota apsvastyti tautai, priimti politiniai sprendimai ir įvesta. Man atrodo, kad jeigu mes taip darysim, užtruks tikrai ne pusantrų metų. Ačiū.

PIRMININKAS. Ačiū, profesoriau. Prašom, gerbiamieji.

Ž. K. SVETIKAS. Labai trumpai atsakysiu profesoriui. Savivaldybių priežiūrai yra Vyriausybės atstovas. Kur sėdi, ten ir sėdės. Vi-

sai ne apie tai buvo kalbama. O regionuose, jeigu jie bus savivaldūs, reikia regionų priežiūros. Jos veiklą vykdyt naujuose regionuose.

PIRMININKAS. Labai ačiū. Kas daugiau norėtų kalbėti, klausti? Nėra. Tada galima apibendrinti.

Gerbiamieji, iš tikrųjų konferencija šiandieną vyko ganėtinai dalykiškai. Buvo išklaustyta nemaža puikių pranešimų, diskutuota, iškelti aktualūs klausimai. Tai labai svarbu. Darbo grupė, kaip minėjau pranešime, sudaryta iš dviejų pogrupių, tikrai atlieka didžiulį darbą. Manau, ji atsižvelgs į jūsų pasakytas mintis, pasiūlymus. Kaip tos grupės vadovas, prašyčiau ir profesoriaus P. Kavaliausko, ir profesoriaus S. Vaitekūno, ir kitų kolegų pateikti mūsų grupei raštu savo konkrečius siūlymus, kaip vienokį ar kitokį sprendimą priimti. Būtume labai dėkingi.

Ką planuojame toliau daryti? Po šios konferencijos, manau, išleisim apibendrintą medžiagą, remdamiesi mūsų konferencija, šios dienos pokalbiu, diskusijomis, suformuluosime ir pateiksime konkrečius samprotavimus ir požiūrį Vyriausybei. Noriu pasidžiaugti, kad ir su Vidaus reikalų ministerija, kuri yra tiesiogiai atsakinga už šiuos klausimus, ir su Vyriausybės kanceliarija mes randam bendrą sutarimą, supratimą. Žingsnelis po žingsnelio, nes iš tikrųjų labai sudėtinga situacija, yra priešingų nuomonių, sprendimai formuojami labai palengva. Kad priimtume teisingus sprendimus, reikia nepadaryti klaidų, nes už klaidas tenka skaudžiai mokėti.

Noriu padėkoti visiems, kad radote laiko dalyvauti konferencijoje. Linkiu, jog konferencijos metu išsakytos rekomendacijos, pastabos, siūlymai prisidėtų prie to, kad būtų rasti reikiami sprendimai tobulinti Lietuvos regionų valdymo modelį.

VAIZDINĖ MEDŽIAGA, NAUDOTA PRANEŠĖJŲ

(ŠALIŲ ADMINISTRACINIŲ
VIENETŲ ŽEMĖLAPIAI)

LATVIJOS RESPUBLIKA

DANIJOS KARALYSTĖ

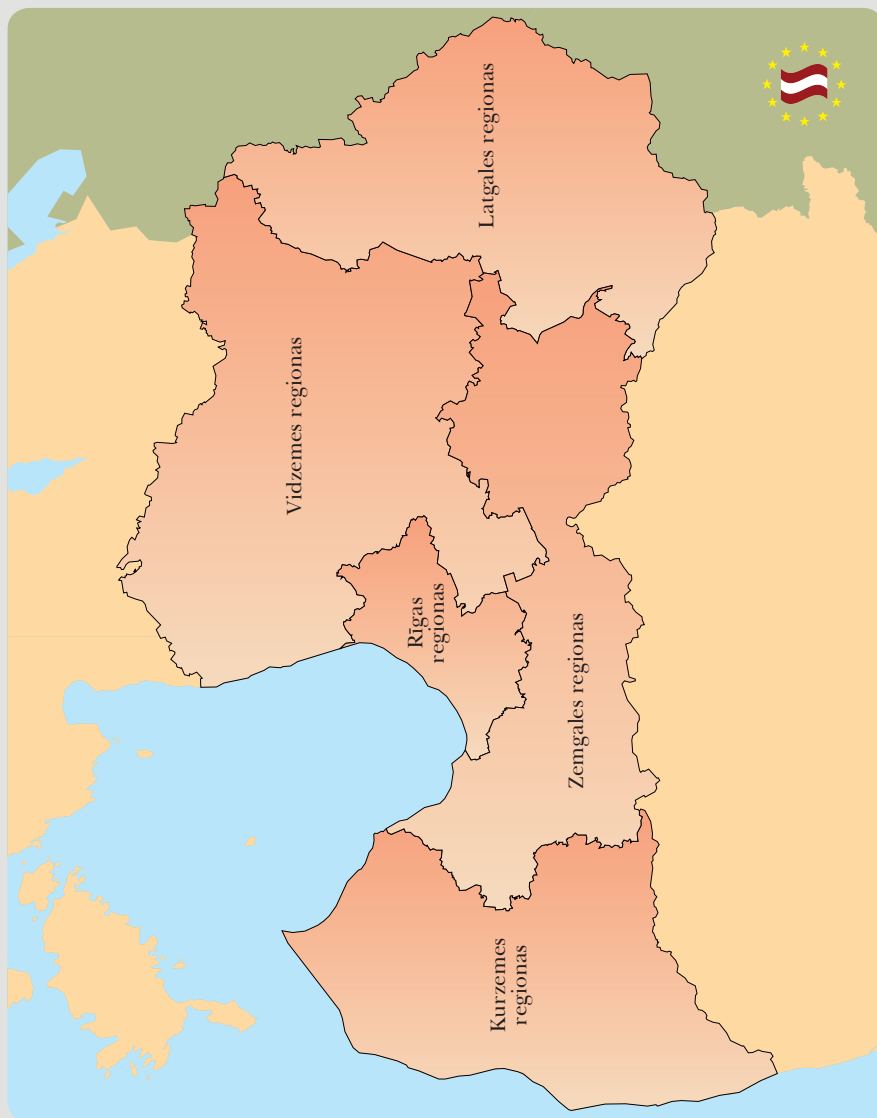

SUOMIJOS RESPUBLIKA

LIETUVOS RESPUBLIKA

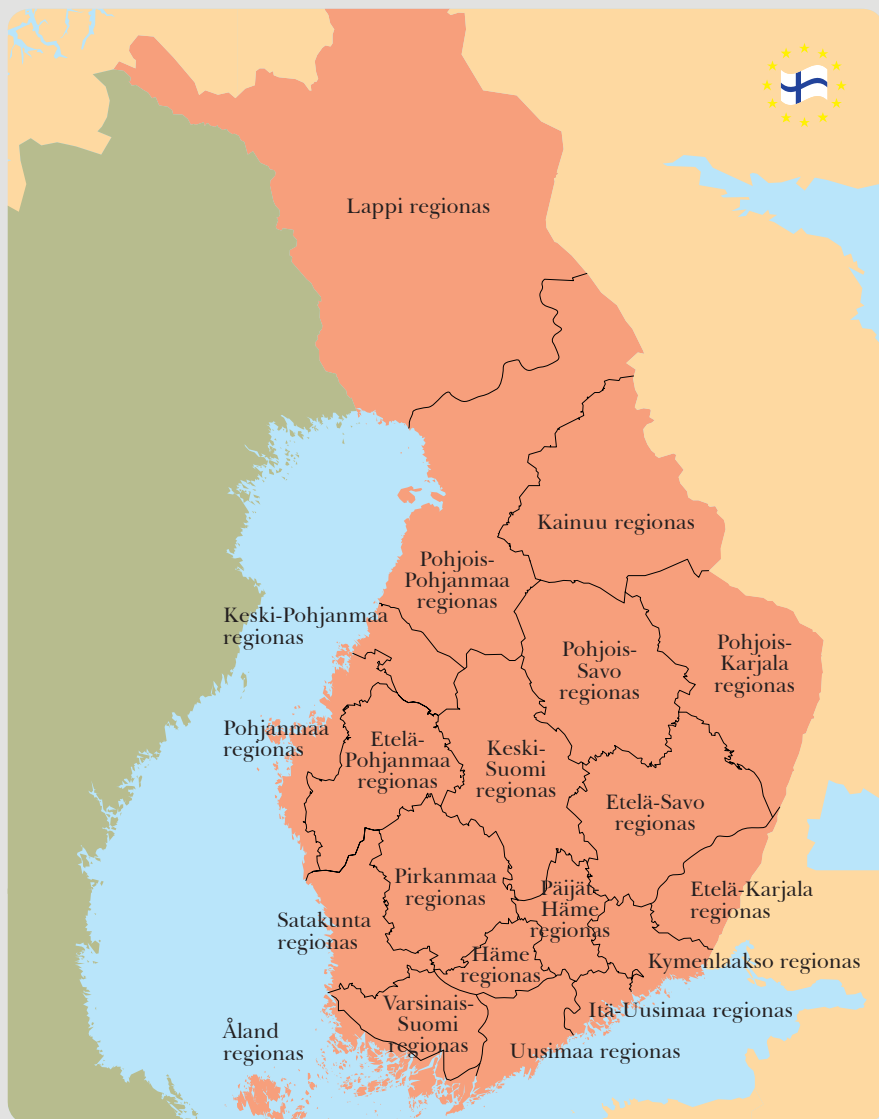
LATVIJOS RESPUBLIKOS REGIONAI

DANIJOS KARALYSTĒS REGIONAI

SUOMIJOS RESPUBLIKOS REGIONAI

LIETUVOS RESPUBLIKOS APSKRITYS

